

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА**

Факультет геології, географії, рекреації і туризму

*Кафедра соціально-економічної географії і регіоналістики
імені Костянтина Немця*

**ТЕРИТОРІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ
СПОРТИВНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ МІСТА ХАРКІВ**

Виконав: студент 4 курсу, групи ГЕ - 41
Спеціальності **106. Географія**
Освітньо-професійної програми «Економічна,
соціальна географія та регіональний розвиток»
Бойко Костянтин Сергійович

Науковий керівник:
к. геогр. н., доц. Ключко Людмила Василівна

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою

_____ Голова ЕК *Тарас ПОГРЕБСЬКИЙ*

_____ Секретар ЕК *Олена ПЕДЬ*

« _____ » _____ 2024 р.

Харків – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАКЛАДІВ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ	6
1.1. Визначення та класифікація соціальної інфраструктури	6
1.2. Роль соціальної інфраструктури в сучасному суспільстві..	12
1.3. Методи географічного дослідження соціальної інфраструктури	16
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА СПОРТИВНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ	21
2.1. Розвиток спортивної інфраструктури на прикладі України	21
2.2. Проблеми та перспективи розвитку спортивної інфраструктури України	29
РОЗДІЛ 3. ТЕРИТОРІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ СПОРТИВНИХ ЗАКЛАДІВ МІСТА ХАРКОВА	35
3.1. Актуальний стан мережі спортивних закладів міста Харків	35
3.2. Загальні збитки та перспектива відновлення спортивних закладів міста Харків спричинені вторгненням росії	46
3.3. Заклади спортивної інфраструктури для ветеранів та постраждалих від бойових дій	50
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	58

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Територіальні особливості спортивної інфраструктури відображають актуальні проблеми та потреби місцевої громади у сфері спорту та фізичної активності, враховуючи важливість цього аспекту для здоров'я, соціального та економічного розвитку міста. Популяризація здорового способу життя та активного відпочинку створює попит на розвиток спортивної інфраструктури, але при цьому існують виклики щодо доступності та якості відповідних закладів.

Аналіз територіальних особливостей спортивної інфраструктури Харкова дозволить виявити різницю у розподілі закладів між різними районами міста. Це може включати нерівномірний доступ до спортивних закладів, відмінності у рівні інвестицій у розвиток спортивної інфраструктури, а також відмінності у специфіці потреб мешканців різних районів. Крім того, розуміння територіальних особливостей закладів спортивної інфраструктури міста Харків дозволить забезпечити більш ефективне використання ресурсів місцевого бюджету та інвестицій, спрямованих на розвиток спортивної інфраструктури. Це допоможе збільшити позитивний вплив на здоров'я та психологічний стан мешканців міста, забезпечуючи їм доступ до якісних спортивних можливостей незалежно від їхнього місця проживання, віку та фінансової спроможності.

Важливим викликом для розвитку спортивної інфраструктури міста Харків є повномасштабне вторгнення росії 2022 року та подальші терористичні обстріли. Чисельні спортивні об'єкти були пошкоджені або знищені повністю, відновлення цих спортивних закладів має велике значення для міста Харкова та його населення. Вони не лише забезпечують можливості для активного способу життя та розваг, але й сприяють соціальній інтеграції, здоров'ю та благополуччю мешканців, зокрема, постраждалим від бойових дій та ветеранам війни.

Важливим аспектом відновлення спортивної інфраструктури Харкова є увага до потреб ветеранів та постраждалих від бойових дій. Ці заклади можуть

стати центрами соціальної інтеграції та підтримки, де ветерани та постраждалі можуть знайти спільноту, психологічну та моральну підтримку та можливості для активного життя. Успішне відновлення спортивних закладів для ветеранів та постраждалих від бойових дій також сприятиме їхньому фізичному та психологічному відновленню, покращить їхнє самопочуття та допоможе їм знайти нові захоплення та цілі у житті. Такий підхід є важливим кроком у реабілітації та підтримці цих осіб у процесі їхнього відновлення після воєнних подій.

Отже, дослідження територіальних особливостей спортивної інфраструктури міста Харкова є актуальним та важливим кроком у напрямку покращення спортивного середовища та сприяння здоровому способу життя мешканців.

Метою роботи є дослідження та аналіз територіальних особливостей спортивної інфраструктури міста Харків з метою виявлення їх впливу на розвиток спорту та фізичної активності населення, а також визначення загальних збитків та перспектив відновлення спортивної інфраструктури внаслідок повномасштабного вторгнення росії.

Завданнями роботи є:

- розглянути основні теоретичні підходи та концепції, що визначають роль соціальної інфраструктури в суспільстві, охарактеризувати її структуру, проаналізувати функції та визначити методи дослідження;
- розглянути та проаналізувати ретроспективу та сучасний стан спортивної інфраструктури України, визначити місце спортивної інфраструктури Харкова;
- дослідити особливості розміщення спортивних закладів у місті Харків, включаючи їх розподіл по районах та доступність для різних верств населення;
- вивчити спортивні заклади міста Харків, що були пошкоджені або зруйновані внаслідок вторгнення росії, та визначити перспективу їх відновлення;

- проаналізувати забезпеченість закладами спортивної інфраструктури для ветеранів та постраждалих від бойових дій у міста Харків.

Об'єктом дослідження є спортивна інфраструктура як складова соціальної інфраструктури.

Предметом дослідження є територіальні особливості спортивної інфраструктури міста Харків.

Методи дослідження: при проведенні дослідження використовувались географічний, системний, інформаційний та методологічний підходи. Методологічні підходи включають загальнонаукові методи (історичний, описовий, узагальнюючий, систематизації, рейтингових оцінок) та конкретно-наукові методи (порівняльно-історичний, порівняльно-географічний, картографічний, статистичний тощо).

Джерельна база: теоретико-методологічною базою дослідження є наукові роботи та публікації вітчизняних та зарубіжних учених: С. А. Вавренюка, С. М. Домбровської, С. І. Дорогунцова, К. А. Немця, Н. В. Моштакової, В. В. Палюка, І. О. Цимбалюк, О. І. Шаблія, Л. А. Швайки та багато інших. Окрім праць вітчизняних та зарубіжних авторів при написанні кваліфікаційної роботи бакалавра було використано результати власних досліджень автора, а також дані офіційної статистики та спеціалізовану літературу.

Публікації: за темою кваліфікаційної роботи було опубліковано тези у збірнику «Регіон 2024: суспільно-географічні аспекти» на тему «Спортивні заклади міста Харків».

Структура роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (56 найменувань на 7 сторінках) і додатків (4 додатки на 8 сторінках). Загальний обсяг роботи становить 73 сторінки. Кваліфікаційна робота містить 30 рисунків (22 із них в основному тексті), 4 таблиці (з яких 1 – у додатках).

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

1.1. Визначення та класифікація соціальної інфраструктури

Соціальна інфраструктура є однією з ключових складових життєдіяльності суспільства, відіграючи важливу роль у задоволенні основних соціальних, культурних та духовних потреб населення, водночас, вона є складною багат шаровою та багатокomпонентною системою, яка включає різноманітні за характером і підлеглистю підприємства, організації і установи, що надають населенню різноманітні послуги. Вивчення цього поняття та класифікації в контексті суспільно-географічного дослідження є необхідним для розуміння впливу соціальної інфраструктури на формування просторової організації суспільства.

Термін «*соціальна інфраструктура*» походить від визначення значно загальнішого поняття – «*інфраструктура*». Само слово має латинське походження та є утвореним від двох слів «*infra*» та «*structura*», що перекладаються як «нижче» та «будова» відповідно. Виходячи з цього, термін «*інфраструктура*» дослівно перекладається як розташована нижче підбудова [27].

У подальшому дослідженні *соціальної інфраструктури*, розглядаються такі поняття, як соціальна сфера, сфера послуг, які взаємодіють між собою та сприяють формуванню соціально-економічного простору регіону.

За загально визначеним поняттям, *сфера послуг* – це сукупність галузей економіки, що надають послуги населенню [5]. Однією з цих складових, є *соціальна сфера*, яка охоплює різноманітні аспекти життя суспільства, такі як освіта, охорона здоров'я, культура, соціальний захист, зайнятість тощо.

Соціальна інфраструктура, в свою чергу, включає у себе всі види об'єктів, спрямованих на задоволення соціальних потреб суспільства, таких як школи, лікарні, культурні заклади, спортивні об'єкти тощо. Ці об'єкти забезпечують доступ до освіти, охорони здоров'я, культурних та спортивних заходів для населення.

Визначення окремих дослідників поняття «*соціальна інфраструктура*» мають певні відмінності (табл. 1.1.), проте майже усі автори визначають його як специфічну галузь, яка забезпечує стійкий розвиток населення та полегшують існування кожного.

Таблиця 1.1

Зміст поняття «соціальна інфраструктура» за різними авторами

(складено автором за [11, 13, 32, 44, 46, 47])

Автор	Визначення
Шаблій О. І.	комплекс закладів, установ та підприємств виробничої і невиробничої сфер господарства, які виконують специфічні суспільні функції, безпосередньо спрямовані на задоволення особистих матеріальних і духовних потреб людей з метою підвищення їх життєвого рівня [47]
Немець Л. М	система галузей, підгалузей і видів діяльності, кожна з яких утворює власну підсистему, функціональне призначення яких виражається у виробництві і реалізації послуг, і які об'єднуються суспільною необхідністю задовольняти певні соціально-економічні і духовні потреби людини і населення на даному етапі розвитку суспільства [32]
Дорогунцов С. І.	стійка сукупність матеріальних елементів, які створюють умови для раціональної організації основних видів діяльності людини – виробничої, суспільно-політичної, культурної і сімейно-побутової. Це система закладів і організацій, які забезпечують умови для раціональної організації діяльності людей у сфері виробництва, суспільно-політичному житті, сфері культури, сім'ї, побуту [44]
Швайка Л. А.	сукупність галузей народного господарства, діяльність яких зорієнтована на задоволення соціально-культурних, духовних та інтелектуальних потреб людини [46]

(продовження таблиці 2.1)

Дідківська Л. І.	система галузей народного господарства, діяльність яких спрямована на задоволення соціально-культурних, духовних та інтелектуальних потреб людини [11]
Гаврилишин Б. Д.	Комплекс об'єктів (підприємств, установ, організацій та споруд), які забезпечують умови функціонування суспільного виробництва і життєдіяльності населення, формування фізично та інтелектуально розвинутого, суспільно активного індивіда [13]

Дослідження наукових поглядів у галузі економічної науки стосовно сутності *соціальної інфраструктури* вказує на різноманітність підходів щодо трактування цього поняття. Вивчення позицій авторів дозволило виокремити два основні підходи до розуміння сутності соціальної інфраструктури [36].

Згідно з першим підходом, соціальну інфраструктуру розглядають як сукупність різних галузей, які безпосередньо або опосередковано пов'язані зі сферою послуг. Цей підхід покладає акцент на розглядання різноманітних аспектів економічного поняття соціальної інфраструктури. Другий підхід визначає соціальну інфраструктуру як сукупність матеріальних об'єктів, спрямованих на створення умов для задоволення потреб та забезпечення загальних умов для ефективної діяльності людини у всіх сферах суспільного життя [37].

Сутність *соціальної інфраструктури* розкривається через визначення її цільової функції. Відзначається, що більшість вчених погоджуються з твердженням про те, що основною метою функціонування соціальної інфраструктури є сприяння повному та всебічному розвитку людини, шляхом створення комплексу необхідних благ для розширеного відтворення робочої сили [37].

Головна мета функціонування *соціальної інфраструктури* визначає ключові завдання, які спрямовані на функціонування важливих елементів

соціальної сфери держави. Основні завдання соціальної інфраструктури включають: підвищення рівня життя населення; створення умов для особистого та соціального розвитку; орієнтація на інтереси населення.

Ефективне функціонування *соціальної інфраструктури* базується на відповідних принципах, які визнаються ключовими для забезпечення її корисності та відповідності потребам суспільства. Важливо відзначити, що в науковій літературі існує різноманітні погляди на те, які саме принципи є базовими для соціальної інфраструктури. Загальновизнані принципи функціонування *соціальної інфраструктури* представлені на рис. 1.1. [37].

Ефективність	<ul style="list-style-type: none"> соціальна інфраструктура являє собою систему взаємозв'язків між її елементами, отже, для досягнення поставленої мети дана взаємодія повинна бути ефективною
Науковість	<ul style="list-style-type: none"> управління соціальною інфраструктурою повинно мати науковий характер, тобто враховувати вимоги економічних законів розвитку, використовувати міжнародний досвід та сучасні методи економічних досліджень, ґрунтуватись на існуючих теоріях, методах, підходах, враховуючи їх переваги та недоліки
Комплексність	<ul style="list-style-type: none"> взаємообумовлений та пропорційний розвиток соціальної інфраструктури як єдиного цілого, що забезпечує взаємозв'язок усіх підсистем і елементів
Оптимальність	<ul style="list-style-type: none"> взаємообумовлений та пропорційний розвиток соціальної інфраструктури як єдиного цілого, що забезпечує взаємозв'язок усіх підсистем і елементів
Системність	<ul style="list-style-type: none"> соціальна інфраструктура розглядається як складна цілісна система, що включає низку пов'язаних між собою елементів, їх зв'язок із зовнішнім оточенням, функціональні та ієрархічні підсистеми
Доцільність	<ul style="list-style-type: none"> це відповідне співвідношення між метою функціонування соціальної інфраструктури, і діяльністю суб'єктів з реалізації цієї мети

Рис. 1.1. Принципи функціонування соціальної інфраструктури

(побудовано автором за [37])

Можна зробити висновок, що з боку соціально-економічних процесів, соціальна інфраструктура відповідає за вирішення вище перелічених завдань, центром яких виступає задоволення потреб людини.

У найзагальнішому вигляді *соціальну інфраструктуру* поділяють на соціально-побутову і соціально-культурну *складові* (рис. 1.2). Соціально-побутова інфраструктура спрямована на створення умов для полегшення існування людини як біологічної істоти (через побутове середовище), задоволення її потреб в належних умовах життя. Соціально-культурна інфраструктура сприяє задоволенню — духовних, інтелектуальних (через культурно-освітнє середовище) і в значній мірі фізичних потреб індивіда, формуванню його як економічно активної особистості [31].

Визначальною для розвитку фізичної культури і спорту є спортивна інфраструктура, збереження та вдосконалення мережі якої є одним із пріоритетів міської політики у сфері фізичної культури і спорту. Спорт не лише підвищує якість продуктивних сил суспільства, а й як засіб соціально економічного зміцнення країни проявляється в багатьох інших сферах людської діяльності. Наприклад, позитивно впливаючи на стан здоров'я людини, спорт сприяє приросту найціннішого з усіх багатств держави дієздатного населення, що, у свою чергу, збільшує добробут самої країни. Розглядаючи цей аспект впливу на економіку, необхідно зазначити, що тут важливе, насамперед, фізичне виховання і спорт. Основна їхня мета оздоровлення населення і підтримка його репродуктивних можливостей, високого рівня здоров'я тощо. Отже, невід'ємною складовою соціальної інфраструктури є фізична культура та спорт у вигляді спортивної інфраструктури, яка спрямована на зміцнення фізичного здоров'я як окремого індивіда, так і соціуму в цілому, підвищення добробуту громади, забезпечення рекреаційних заходів, підтримку спортивного розвитку та сприяння соціальній згуртованості через організовані спортивно-оздоровчі заходи.

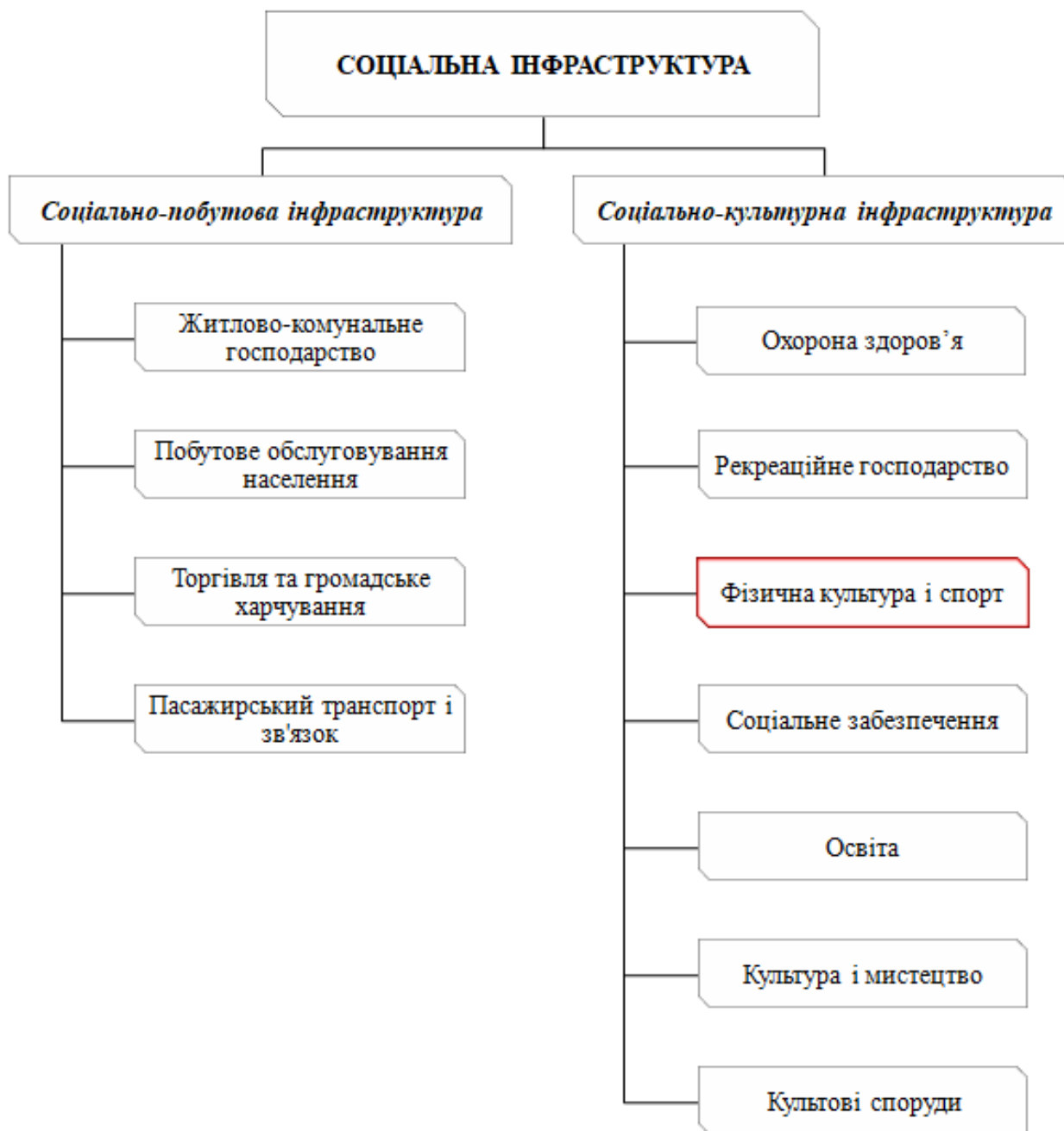

Рис. 1.2. Структура соціальної інфраструктури та місце фізичної культури та спорту в ній (побудовано автором за [13])

Соціальна інфраструктура взаємодіє з економічними та соціальними цілями, забезпечуючи умови для стійкого розвитку суспільства. Підтримка освіти, охорони здоров'я, та інших сфер послуг сприяє якісному підготовці робочої сили, що впливає на ефективність виробництва та соціальну динаміку. Розвиток соціальної інфраструктури визначається стратегічним партнерством

між економікою та суспільством, що сприяє сталому підвищенню якості життя та розвитку особистості.

1.2. Роль соціальної інфраструктури в сучасному суспільстві

Сучасна *соціальна інфраструктура* відіграє надважливу роль у формуванні та розвитку сучасного суспільства. Розміщення соціальних об'єктів таких як навчальні заклади, медичні установи та культурні центри іноді є визначальним фактором, що впливає на розвиток регіональних центрів.

Ефективність та економічна доцільність територіальної організації соціальної інфраструктури можливі лише при врахуванні сукупності факторів, які впливають на зосередження об'єктів, їх груп і сфер діяльності. Всю сукупність факторів можна поділити на чотири категорії: соціально-економічні, що охоплюють рівень економічного розвитку регіону; соціально-демографічні, які включають чисельність населення, його розміщення та забезпечення виробництва трудовими ресурсами; природно-географічні, що характеризують кількісний та якісний склад об'єктів, умови їх експлуатації та використання; техніко-економічні фактори включають науково-технічний прогрес, форми суспільної організації виробництва тощо. Крім цього, специфічним та одним із головних факторів, що впливає на розвиток і розміщення соціальної інфраструктури, є виробнича інфраструктура [36].

Територіальна організація *соціальної інфраструктури* має задовольняти такі критерії: збалансованість системи з іншими структурами в регіоні; комплексність як на рівні регіону, так і окремого населеного пункту; оптимальність розмірів об'єктів; відповідність потужностей та технічного оснащення об'єктів до потреб населення.

Територіальна організація *соціальної інфраструктури* є складним та багатошаровим процесом і залежить від різних факторів, таких як демографічні особливості регіону, його економічний розвиток, екологічні умови та доступність соціальних послуг. Детальний аналіз цих факторів дозволяє

ефективно організувати та планувати розвиток соціальної інфраструктури, враховуючи конкретні потреби та вимоги населення регіону.

Зокрема, просторова доступність об'єктів соціальної інфраструктури є ключовим чинником для забезпечення населення різних регіонів необхідними соціальними послугами. Високорозвинута соціальна інфраструктура виступає ключовим фактором у поліпшенні якості життя населення та стає важливою передумовою для створення ефективної та соціально орієнтованої економіки.

Соціальна інфраструктура впливає на процеси відтворення робочої сили, сприяючи формуванню фізичних та інтелектуальних здібностей для праці. Вона, також, надає умови для підвищення рівня освіти, створенню кваліфікованих кадрів, удосконалення умов праці, покращення медичних послуг та розширення доступу до них.

Виходячи з характеру та особливостей *соціальної інфраструктури*, можна виокремити чинники прямого, опосередкованого та комбінованого впливу її складових елементів на рівень людського розвитку (таблиця 1.2). Так, сферами прямого впливу слід вважати сферу освіти, сферу охорони здоров'я, *сферу культури та спорту*, соціальний захист та соціальне забезпечення. До сфер опосередкованого впливу відноситься: транспортна інфраструктура, житло та комунальна сфера, туризм, сфера відпочинку та дозвілля, а також навколишнє середовище [6].

Сучасний соціально-економічний контекст визначає нові виклики для *соціальної інфраструктури*. Зростання міського населення, зміни в економічній структурі та швидкий технологічний розвиток визначає необхідність адаптації *соціальної інфраструктури* до нових тенденцій. Також, варто розглядати *соціальну інфраструктуру* як ключовий елемент сталого розвитку, що враховує якість життя населення, доступність освіти та якість медичних послуг. Особливу увагу слід звертати на розміщення інфраструктури для забезпечення рівномірного доступу послуг у всіх соціальних верствах та територіях.

Таблиця 1.2

**Чинники впливу соціальної інфраструктури
на рівень людського розвитку (складено автором за [6])**

Чинники впливу	Особливості
<i>Сфера охорони здоров'я</i>	Високорозвинена сфера охорони здоров'я сприяє тривалому життю, зниженню захворюваності та забезпечує якісні медичні послуги, враховуючи соціально-небезпечні та хронічні захворювання.
<i>Сфера освіти</i>	Високорозвинена сфера охорони здоров'я сприяє тривалому життю, зниженню захворюваності та забезпечує якісні медичні послуги, враховуючи соціально-небезпечні та хронічні захворювання.
<i>Сфера освіти</i>	Розвинена освітня сфера має прямий вплив на розвиток особистості, забезпечує доступ до якісної освіти для населення та сприяє адаптації дітей та молоді до професійного та суспільного життя.
<i>Сфера культури та спорту</i>	Сприяє забезпеченню фізичного здоров'я та здорового способу життя, є ключовим інструментом для досягнення основної мети людського розвитку. Забезпечує всебічний розвиток особистості та відтворення культурної ідентичності.
<i>Сфера соціального захисту</i>	Забезпечує рівні можливості для всіх верств населення, реалізує право на рівність в суспільстві, підвищує рівень достатку вразливих груп, є інструментом боротьби з бідністю та виконанням прав людини.
<i>Транспортна інфраструктура</i>	Виконує ключову роль у забезпеченні мобільності населення та рівного доступу до соціальних послуг, сприяє ефективності використання людського капіталу.
<i>Сфера житлового та комунального господарства</i>	Ключовою метою цієї сфери у впливі на людський розвиток є створення комфортних умов для проживання та забезпечення високих стандартів життя. Це взаємодія з критерієм гідних умов проживання, сприяючи тим самим покращенню якості життя населення.

У контексті загальнодержавних викликів таких як політичні, економічні та демографічні кризи актуальним стає аналіз та розв'язання соціальних проблем населення. Без покращення *соціальної інфраструктури*, неможливо

вирішити більшість питань, пов'язаних із соціальним забезпеченням потреб населення. Зростання кількості різних груп населення з особливими потребами вимагає уваги до нових потреб, які неможливо задовольнити за наявної інфраструктури. Одним із останніх сучасних трендів є інклюзивність простору та об'єктів, у тому числі спортивної інфраструктури. Ця тенденція підкреслює важливість проектування та адаптації спортивних споруд, щоб вони були доступними та гостинними для людей із будь-якими здібностями, гарантуючи, що кожен має можливість брати участь у фізичних навантаженнях і спорті та отримувати від них користь.

Ефективність територіальної організації соціальної інфраструктури стає можливою лише за умови взяття до уваги всього спектру факторів, які впливають на концентрацію об'єктів, їх груп та сфер діяльності:

- соціально-економічні, які враховують рівень економічного розвитку регіону;
- соціально-демографічні, охоплюючи чисельність населення, його розташування та забезпечення виробництва трудовими ресурсами;
- природно-географічні, які визначають кількісний та якісний склад об'єктів, умови їхньої експлуатації та використання;
- техніко-економічні фактори, включаючи науково-технічний прогрес, форми суспільної організації виробництва тощо;
- виробнича інфраструктура як специфічний та ключовий фактор, що впливає на розвиток та розміщення соціальної інфраструктури.

Оскільки *спортивна інфраструктура* в сучасному суспільстві відіграє все більшу роль у формуванні та зміцненні здоров'я нації, а також сприяє формуванню соціальних та культурних цінностей, аналіз та покращення цієї інфраструктури виявляється особливо актуальним. Висвітлення різних особливостей розміщення *спортивної інфраструктури* сприятиме удосконаленню та розширенню наукового розуміння її впливу на населення та його здоров'я.

Таким чином, *фізичну культуру* можна розглядати як особливий вид фізичної діяльності, результати якої корисні для суспільства й особистості всіх сферах, на сам перед, в соціальному житті, у системі освіти й виховання, у сфері організації праці, повсякденного побуту, здорового відпочинку [23].

В сучасному суспільстві завдання *соціальної інфраструктури* не обмежується лише наданням конкретних соціальних послуг. Вона також впливає на просторові особливості розвитку окремих територій, їх привабливість та формування національної ідентичності. Спортивна інфраструктура, також, стає все більш вагомим фактором розвитку територій, сприяючи їхній соціальній та економічній стабільності.

1.3. Методи та підходи географічного дослідження соціальної інфраструктури

Географічне дослідження *соціальної інфраструктури* визначається як один з ключових аспектів для розуміння просторових взаємодій у суспільстві. Зростання кількості і вдосконалення функціонування соціальних об'єктів, таких як освітні та медичні установи, культурні та спортивні заклади, вимагає комплексного аналізу для визначення їх розташування та впливу на розвиток конкретних територій.

Географічні дослідження спрямовані на розуміння як простір та його організація впливають на розвиток соціальних об'єктів. Розвиток та ефективне функціонування освітніх, медичних, культурних та спортивних закладів вимагає глибокого аналізу для розуміння вигідного розташування цих об'єктів та максимізації їх впливу на суспільний простір.

Загальним для всіх розробок у географії системи обслуговування є *антропогеографічний підхід*. Значення людського чинника істотно зросло в наш час у всіх географічних дослідженнях, особливо безпосередньо пов'язаних з вивченням умов і способу життя людини, серед яких і географія системи обслуговування. За цим підходом центром функціонування суспільно-

географічних комплексів визначається людина з її потребами, інтересами, можливостями. Він концентрує увагу на географії людини, а географія господарства розглядається як певна сторона, властивість географії люди [24].

Демографічний підхід характеризує суспільство через вивчення населення, особливо закономірностей народжуваності, смертності, міграцій та ін., а також пов'язаних з ними особливостей суспільства [24].

Під час вивчення соціальної інфраструктури, також, варто використовувати *історико-географічний підхід*. При його застосуванні всі суспільно-географічні явища та процеси розглядаються в динаміці, виявляються залежності та тенденції у функціонуванні системи закладів соціальної інфраструктури, та подальшого визначенні шляхів їх подальшого розвитку [25].

Комплексно-територіальний підхід передбачає вивчення просторової диференціації досліджуваних об'єктів. Матеріальні умови життєдіяльності населення завжди територіальні. Територія є цілісною сукупністю умов життя людей – природних, соціально-економічних, матеріально-технічних тощо. Тому територіальний аспект вивчення є домінуючим, сполучним для комплексного підходу, оскільки саме на території відбувається фокусування процесів взаємодії компонентів у соціально-географічному просторі [34].

Системний підхід дозволяє розглядати соціально-економічні комплекси як цілісні просторові об'єкти. У дослідженні закладів соціальної інфраструктури, вони розглядається як окрема геосистема, складена певною множиною елементів і водночас як одні із складових елементів більш загальної геосистеми та має такі характеристики, яких не мають її складові елементи. Елементи системи обслуговування перебувають у різноманітних зв'язках, які можуть бути жорстко детермінованими або ж стохастичними, позитивними чи негативними, прямими чи зворотними.

Враховуючи особливості формування та функціонування *соціальної інфраструктури*, її аналіз вимагає застосування низки методологічних

підходів, які взаємодоповнюють один одного – географічного, системного, синергетичного, інформаційного, історичного [46].

- Географічний підхід є основним методологічним підходом соціальної географії і ставить перед будь-яким соціально-географічним дослідженням дві обов'язкові вимоги, комплексність дослідження та розгляд об'єкту дослідження у просторовому аспекті.

- З точки зору системного підходу, об'єкт соціально-географічного дослідження розглядається як велика, складна, відкрита, багаторівнева соціогеосистема, яка функціонує у певному середовищі, а також взаємодіє з ним та іншими системами.

- Синергетичний підхід передбачає розгляд, перш за все, внутрішньої взаємодії у системі, внутрішніх ресурсів і механізмів, які зумовлюють еволюційний потенціал системи.

- Інформаційний підхід передбачає дослідження особливостей інформаційного обміну в соціогеосистемі. Його актуальність зумовлена тим, що інформація є універсальною субстанцією, що циркулює у всіх каналах зв'язку соціогеосистеми і забезпечує взаємну адаптацію елементів і підсистем, розвиток і функціонування системи як цілісного утворення.

- Історичний підхід передбачає дослідження географічних об'єктів у розвитку. Для соціогеосистем це має особливе значення, враховуючи їх динамічність і неоднорідність складу. Сутність історичного підходу полягає у тому, що всі явища і події розглядаються як просторові процеси – у часі і просторі.

Вивчення особливостей розташування соціальних об'єктів включає в себе аспекти просторової організації, доступності для населення, взаємодії із навколишнім середовищем та взаємодії з іншими об'єктами інфраструктури. Також, аналіз дозволяє враховувати етнічні, соціоекономічні та екологічні фактори, які впливають на соціальний розвиток.

Географічний метод включає аналіз просторового розподілу і взаємодій фізичних і соціальних явищ. Він допомагає визначити розташування, розподіл і зв'язки між різними елементами території. За допомогою цього методу було проведено аналіз географічного розподілу та доступності спортивної інфраструктури у Харкові, а також порівняти рівень забезпеченості окремих районів спортивними спорудами [15].

Системний метод застосовується до об'єктів дослідження як до комплексних систем, вивчаючи їх компоненти, зв'язки та взаємодії між ними, цей метод був використаний при оцінці загальних збитків та визначення перспективи відновлення. Також, у сучасних дослідженнях, найбільш ефективним є інформаційний метод, що включає збір, обробку та аналіз даних для вивчення об'єктів дослідження. Цей метод використовує різні джерела інформації, включаючи статистику, офіційні документи, медіа та інше. Завдяки цьому методу було проведено збір та аналіз даних про кількість, типи і стан спортивних закладів [15].

Для з'ясування відмінності територіального розміщення закладів спортивної інфраструктури до потреб населення пропонуємо адаптувати загальноприйнятні формули під спеціалізовану тему, та розрахувати коефіцієнт територіальної концентрації спортивних закладів за наступною формулою [28]:

$$K = \frac{p \cdot S}{P \cdot s}$$

де K – коефіцієнт територіальної концентрації закладів; p – кількість закладів адміністративного району; S – площа області; P – кількість закладів області; s – площа району. При $K < 1$ можемо говорити про низьку концентрацію спортивних закладів; K наближений до 1 – про оптимальне співвідношення показника; коли $K > 1$, то спостерігається висока концентрація закладів на відповідній території [28].

Також, варто адаптувати формулу типізації районів області за рівнем розвитку до показників спортивної інфраструктури, що кількісно можна

відобразити за допомогою коефіцієнта локалізації закладів спортивних об'єктів та розрахувати за формулою [28]:

$$Кл = \frac{p \cdot N}{P \cdot n},$$

де Кл – коефіцієнт локалізації спортивних закладів; p – кількість закладів у районі; P – кількість закладів в області; n – чисельність населення району; N – чисельність населення області. У разі, якщо Кл. < 1, можемо бачити низький рівень локалізації спортивних закладів; Кл. близький до 1 – середній рівень локалізації; Кл. > 1 – високий рівень локалізації [28].

Дослідження *соціальної інфраструктури* є важливим етапом для розуміння та визначення просторових взаємодій у суспільстві. Враховуючи складність та важливість соціальних об'єктів, таких як освітні та медичні установи, культурні та спортивні заклади, необхідно проводити комплексний аналіз їх розташування та впливу на розвиток територій. Під час дослідження соціальної інфраструктури важливо поєднувати різні методологічні підходи, такі як географічний, системний, синергетичний, інформаційний та історичний. Що, в свою чергу дозволяє отримати комплексне розуміння функціонування та розвитку соціальних об'єктів у просторі та часі.

РОЗДІЛ 2

ХАРАКТЕРИСТИКА СПОРТИВНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

2.1. Розвиток спортивної інфраструктури

Фізична культура і спорт є одним із головних чинників здоров'я населення та його сталого розвитку, вони є важливою складовою соціальної сфери, що пов'язана не тільки з матеріальними цінностями, а й з духовними потребами громадян та станом їх здоров'я. Законодавство у цій сфері має на меті забезпечити естетичне й моральне виховання людини, її навчання, охорону здоров'я, задоволення соціально-культурних потреб [4].

В сучасному світі, розвинуті держави, все більше уваги приділяють сфері фізичної культури та оздоровлення. Так, третя ціль сталого розвитку звучить як «Забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці». Тому, кожна держава має прагнути забезпечити здоров'я не лише наявного населення, в і намагатися забезпечити здоровими звичками, профілактикою захворювань та безпекою наступні покоління. Для цього необхідно розвивати систему спортивно-оздоровчої діяльності, яка повинна підтримувати найголовнішу складову індивідуального підходу до забезпечення здоров'я окремої людини.

По своєму масштабу впливу політика держави охоплює всі сфери життя суспільства, у тому числі фізичну культуру й спорт. По суті державне регулювання фізичної культури й спорту є практичне перетворення в життя політики держави в цій області [21].

Надважливим фактором розвитку фізичної культури та пропаганди спорту є *спортивна інфраструктура*, розвиток якої є одним із головних завдань державної політики у сфері фізичної культури і спорту.

У сучасному контексті розвиток спортивної *інфраструктури* в Україні має стратегічне значення для сприяння активному способу життя, підтримки спортивної культури, а також для досягнення високих спортивних результатів

на міжнародному рівні. Після набуття незалежності у 1991 році, Україна успадкувала спортивні об'єкти радянського періоду, які ще на етапі будівництва були побудовані по застарілих стандартах, а в останні роки більшість з них знаходилась у занедбаному стані, багато стадіонів, спортивних комплексів та баз залишилися за межами сучасних вимог та стандартів. Тому державі було необхідно змінювати політику та збільшувати фінансування даного сектору (Додаток 2).

Статистика щодо забезпеченості населення України спортивними об'єктами (табл. 2.1.) свідчить про загальне зростання кількості складових спортивної інфраструктури майже у всіх видах, за винятком стадіонів на понад 1500 місць, стрілецьких тирів, лижних баз та спортивних залів площею не менше 162 м² ці об'єкти були недоцільно утримувати, через їх неналежний стан та моральну застарілість. Загалом ж, ключові елементи спортивної інфраструктури, такі як спортивні майданчики, футбольні поля, плавальні басейни та споруди зі штучним льодом мають суттєвий розвиток як у кількості, так і у територіальному розподілі.

Складна економічна ситуація в Україні після міжнародної економічної кризи 2008 року призвела до кризового фінансового стану у галузі фізичної культури і спорту. Зменшення обсягу виділених з державного бюджету фінансових ресурсів негативно позначилося на розвитку фізичної культури і спорту. У цих умовах фізкультурно-оздоровчі та спортивні споруди опинилися на межі виживання.

За наявними оцінками різних фахівців забезпеченість населення України фізкультурно-оздоровчими та спортивними спорудами в даний час як мінімум втричі нижче необхідного рівня. У зв'язку з цим, в Україні починається процес відновлення спортивної інфраструктури, який включає кілька напрямків. Зокрема, в рамках впровадження спеціальних програм в Державному фонді регіонального розвитку з 2016 року виділяється 10% коштів на будівництво та ремонт спортивних об'єктів. Це сприяє покращенню умов для зайняття

фізичною активністю та спортом в різних регіонах країни, а також сприяє підтримці та розвитку спортивної культури серед населення (Додаток В) [30].

Таблиця 2.1

Забезпеченість населення України спортивними спорудами

(Побудовано автором за [9])

Спортивні споруди	2000	2010	2015	2021
Стадіони з трибунами на 1500 місць і більше	1128	1108	974	934
Спортивні майданчики	35674	40260	36065	35744
Футбольні поля	9910	11730	10851	11345
Лижні бази	122	72	55	52
Стрілецькі тири криті і напіввідкриті на дистанцію не менше 25 м	7598	5379	4299	3322
Плавальні басейни	509	593	492	639
Спортивні зали площею не менше 162 м ²	17032	17176	14772	14053
Легкоатлетичні ядра (арени), що не входять до складу стадіонів	183	257	241	220
Майданчики з тренажерним обладнанням	11300	11738	12115	10568
Трампліни лижні	19	25	25	30
Кінно-спортивні бази	29	57	48	49
Велотреки	4	4	3	5
Споруди зі штучним льодом	10	61	57	57

Також, у березні 2017 року Постановою Кабінету Міністрів №115 була затверджена Державна цільова соціальна програма розвитку фізичної культури і спорту на період до 2024 року [40]. Метою Програми є визначення провідної ролі фізичної культури і спорту як важливого фактору здорового способу життя, профілактики захворювань, формування гуманістичних цінностей, створення умов для всебічного гармонійного розвитку людини, сприяння досягненню фізичної та духовної досконалості людини, виявлення резервних

можливостей організму, формування патріотичних почуттів у громадян та позитивного іміджу держави у світовому співтоваристві. Також, одним із стратегічних напрямків досягнення цієї мети є розвиток інфраструктури сучасних та ефективних спортивних, а також оздоровчих споруд в місцях проживання громадян, на територіях масового відпочинку та на базі вже існуючих загальноосвітніх навчальних закладів. Ці споруди мають бути легко доступними для різних верств населення, зокрема для малозабезпечених груп [40].

Фінансування Національної стратегії здійснюється за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів, а також інших джерел, що не суперечать законодавству. Основною метою Стратегії є створення всіх необхідних умов для розвитку оздоровчої рухової активності та здорового способу життя з метою формування здоров'я нації, що є основною цінністю держави.

Фінансування забезпечує реалізацію конкретних заходів, спрямованих на створення та підтримання спортивної інфраструктури, що включає у себе будівництво та модернізацію спортивних об'єктів. Забезпечення доступності цих об'єктів для різних соціальних груп є пріоритетом. Такий підхід сприяє формуванню здорового способу життя серед населення та розвитку спортивної культури в цілому. Крім того, це сприяє соціальній інтеграції та розвитку спільнот, забезпечуючи усім громадянам рівний доступ до можливостей для зайняття спортом та фізичною активністю.

За даними державних реєстрів, за період 2016-2019 років в Україні було виділено понад 1 млрд. гривень на відновлення спортивної інфраструктури у різних регіонах. У 2016 році на відновлення та модернізацію було спрямовано 100 млн. гривень, що дозволило відновити та побудувати 32 об'єкти. У 2017 році було виділено 374 млн. гривень на відновлення 100 об'єктів, і в 2018 році було узгоджено будівництво 137 об'єктів на суму 600 млн. гривень.

Протягом цього трьохрічного періоду було побудовано 2650 спортивних об'єктів. Важливим кроком стало надання субвенцій місцевим бюджетам для

будівництва палаців спорту у 2018 році, що склало 150 мільйонів гривень. Зазначено, що розпочато будівництво палаців спорту у містах Рівне (42 мільйони гривень) та Хмельницький (54 мільйони гривень). Бюджет Міністерства молоді і спорту на 2018 рік передбачав також 400 мільйонів гривень на субвенції регіонам для ремонту, реконструкції та будівництва палаців спорту і басейнів.

На початку 2020 року, урядом було затверджено програму дій, яка визначає цілі та пріоритети України на наступні роки (постанова Кабінету Міністрів України від 02 квітня 2020 р. № 270) [41]. Однією з головних цілей є підвищення рівня життя населення, а одним із ключових завдань – створення та покращення умов для формування фізичного і психологічного здоров'я населення, а також зміцнення позиції України в світовому спорті, в тому числі – шляхом зростання людського потенціалу нації.

Стратегія визначає мету та основні завдання, спрямовані на створення умов для розвитку олімпійського руху, спорту вищих досягнень, які є основою формування позитивного іміджу України у світовому співтоваристві, підтримку паралімпійського і дефлімпійського руху, популяризації занять фізичною культурою і спортом як одного із напрямків самореалізації українців. Цей документ визначає напрям розвитку фізичної культури і спорту України на наступні вісім років та поділяється на три цілі [50]:

- в Україні створена розгалужена мережа спортивної інфраструктури, яка буде доступна кожному громадянину;
- всі об'єкти проінвентаризовані, оцифровані та перебувають в електронному реєстрі відповідних органів;
- зведення усіх нових спортивних об'єктів відбуваються за міжнародними стандартами [50].

На момент перед повномасштабним військовим вторгненням росії в Україну, у всіх областях України існувала можливість розвивати свою спортивну інфраструктуру за рахунок коштів державного бюджету. Однак були

випадки, коли державні кошти, призначені для цієї мети, спрямовувалися не на будівництво великих сучасних спортивних комплексів, а розподілялися на невеликі спортивні майданчики, через що ефективність використання коштів суттєво зменшувалась. Також, великою проблемою у розвитку спортивної інфраструктури є корупція, через яку відбувалися чисельні випадки закупівлі будівельних матеріалів та іншого обладнання по завищеним цінам.

Однак, у наслідок вторгнення та постійних повітряних ударів з боку країни-терориста, постраждали усі складові *соціальної інфраструктури*, включаючи спортивну (рис.2.1). За даними Міністерства молоді та спорту України збитки через пошкодження спортивної інфраструктури оцінюються щонайменше у 250 мільйонів доларів [39].

Найбільша кількість зруйнованих або пошкоджених закладів спортивної інфраструктури та спортивних об'єктів спостерігається в областях, де велись або досі ведуться найзапекліші бої російсько-української війни, а саме у Луганській області – 89, Донецькій – 61, Харківській – 46, Миколаївській – 27, Херсонській – 24, Київській – 21, Дніпропетровській – 15, Чернігівській – 12, Сумській – 11 (рис 2.1.) [3]. Проте, існують і чисельні випадки ураження країною терористом об'єктів спортивної інфраструктури подалі від ліній бойового зіткнення, за допомогою крилатих та балістичних ракет великої дальності повітряного, морського та наземного базування, а також безпілотних систем.

Окупанти обстрілювали абсолютно усі види спортивних об'єктів, від маленьких дитячо-юнацьких шкіл та тренажерних залів, до великих стадіонів та великих міжнародних комплексів олімпійського рівня (Додаток А). З відкритих джерел відомо, що окупанти повністю знищили Центр підготовки Федерації тенісу України в Ірпені (Рис.2.2) та в наслідок ракетного удару, майже під фундамент знесена будівля Державного центру олімпійської підготовки з біатлону на території Чернігівської області [3].

Рис.2.1. Пошкоджені об'єкти спортивної інфраструктури України [3]

Також, країна терорист знищую спортивні об'єкти внаслідок техногенних катастроф, прикладом є затоплений стадіон «Енергія» у місті Нова Каховка після підриву Каховської ГЕС(рис.2.3).

Через загальне зменшення бюджетів та збільшення витрат на оборонний сектор, державі довелося змінювати політику фінансування та впроваджувати нові заходи з відновлювання пошкоджених спортивних об'єктів. Збирати кошти на відновлення пошкоджених та зруйнованих спортивних об'єктів допомагають крупні бізнеси та відомі спортсмени. Так, наприклад, офіційним амбасадором Олімпійського навчально-спортивного центру «Чернігів» став футболіст Андрій Ярмоленко. Він пообіцяв бути посередником між керівництвом центру та європейськими футбольними клубами задля пошуку коштів для відновлення спортивного комплексу. Свою допомогу пропонує і ФК «Боруссія Дортмунд» [39].

Рис.2.2 Зруйнований центр підготовки Федерації тенісу України в Ірпені [7]

Рис.2.3. Затоплений стадіон «Енергія» у місті Нова Каховка [38]

Розвиток *спортивної інфраструктури* є ключовим елементом стратегії зміцнення здоров'я нації та підвищення якості життя. Застосування різноманітних методів аналізу дозволяє ефективно визначати потреби різних

груп населення, а також формувати управлінські рішення для оптимізації розташування та розвитку спортивних об'єктів. Україна на своєму шляху розвитку спортивної інфраструктури стикається з чисельними проблемами та викликами, до кожної з яких доводиться пристосовуватись та шукати відповідні шляхи вирішення.

2.2. Проблеми та перспективи розвитку спортивної інфраструктури України

Спортивна інфраструктура, єднаючи фізичну активність та соціокультурний вплив, визначає фундаментальні аспекти сучасного суспільства. Її розвиток вимагає глибокого розуміння не лише спортивних потреб, але й соціально-економічного контексту. Здійснення наукового дослідження є важливим кроком для вивчення специфіки, проблем та перспектив розвитку спортивної інфраструктури.

Сучасний стан спортивної інфраструктури в Україні характеризується рядом серйозних проблем, які впливають на ефективність, зручність та доступність спортивних об'єктів для населення. Однією з головних проблем є недостатня технологічність та застарілість існуючих спортивних майданчиків та інших споруд. Це створює обмеження для задоволення потреб населення у здоровому способі життя та фізичній активності.

Фінансові проблеми, теж відіграють значну роль у розвитку спортивної інфраструктури. Недостатнє фінансування призводить до відсутності необхідних заходів модернізації і створення нових спортивних об'єктів. Це, в свою чергу, гальмує розвиток фізичної культури та спорту в Україні, а також обмежує впровадження інноваційних методів у сфері спорту.

Ще однією серйозною проблемою є нерівномірний розподіл спортивної інфраструктури між регіонами (рис. 2.4.). Багато міст та населених пунктів мають дефіцит спортивних об'єктів, наприклад у сільській місцевості, що ускладнює доступ до звичайної фізичної активності та професійного спорту

населенню відповідних регіонів. Така ситуація призводить до нерівності у можливостях громадян вести здоровий спосіб життя та розвитку спортивних захоплень.

Найбільша концентрація площинних споруд спостерігається у найбільших областях з великими обласними центрами. Найбільше таких споруд у Дніпропетровській області (5659 од.) та Львівській області (3909 од.). Найменше у Луганській (1115 од.) та Черкаських (1408 од.) областях (рис 2.4.).

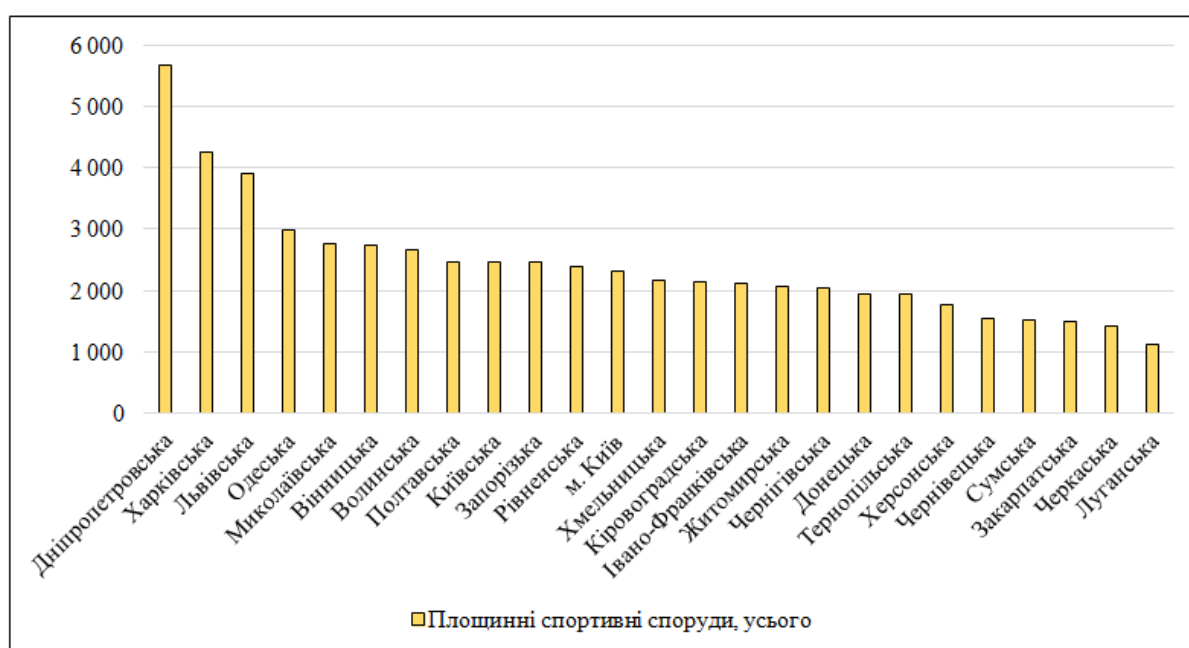

Рис.2.4. Розподіл площинних споруд за областями України (побудовано автором за [додаток Д])

Стадіони, які можуть вмістити щонайменше 1500 глядачів, передусім свідчать про розвиток футболу та легкої атлетики у регіонах. Найбільше таких стадіонів у Дніпропетровській області (80 од.) та Київській області (64 од.), найменше у Луганській (23 од.) та Кіровоградській (29 од.) областях (рис. 2.5).

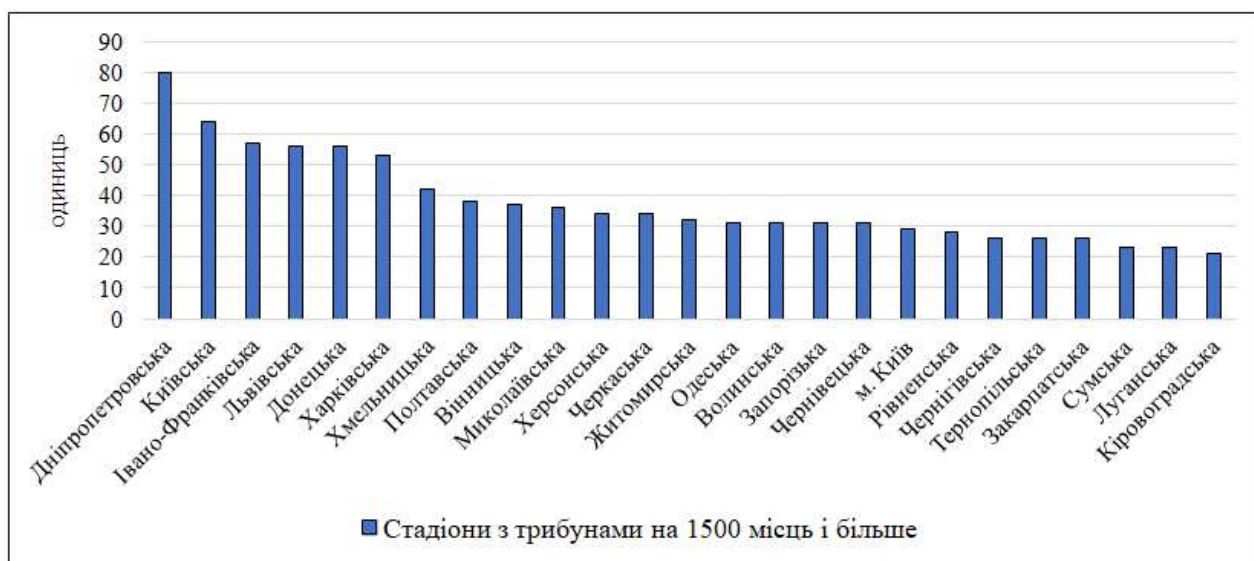

Рис.2.5. Розподіл стадіонів на 1500 місць і більше за областями України
(побудовано автором за [додаток Д])

Найбільша різниця у розподілі між областями спостерігається у легкоатлетичних аренах (рис. 2.6.) та манежах (рис. 2.7), деякі області добре забезпечені цими об'єктами, а частина не має жодного на своїй території. Наприклад Миколаївська та Львівська області налічують таку ж кількість легкоатлетичних арен, як і решта регіонів України. Також, лише третина областей мають більше двох критих легкоатлетичних манежів, друга третина має по одному, а остання не має жодного.

Загалом, розподіл у забезпеченості різних регіонів спортивними спорудами можна назвати вкрай нерівномірним. Цей аспект визначається не лише фізичною доступністю спортивних об'єктів, але й врахуванням соціально-економічних особливостей та потреб різних груп населення. Надзвичайно важливим є впровадження сучасної розвинутої інфраструктури, заклади якої забезпечують рівний доступ до спортивної інфраструктури для всіх громадян, незалежно від їхнього матеріального стану, віку, фізичних можливостей. Це передбачає розвиток спортивних об'єктів в усіх частинах міст та сіл, зокрема в місцях найбільшого проживання населення.

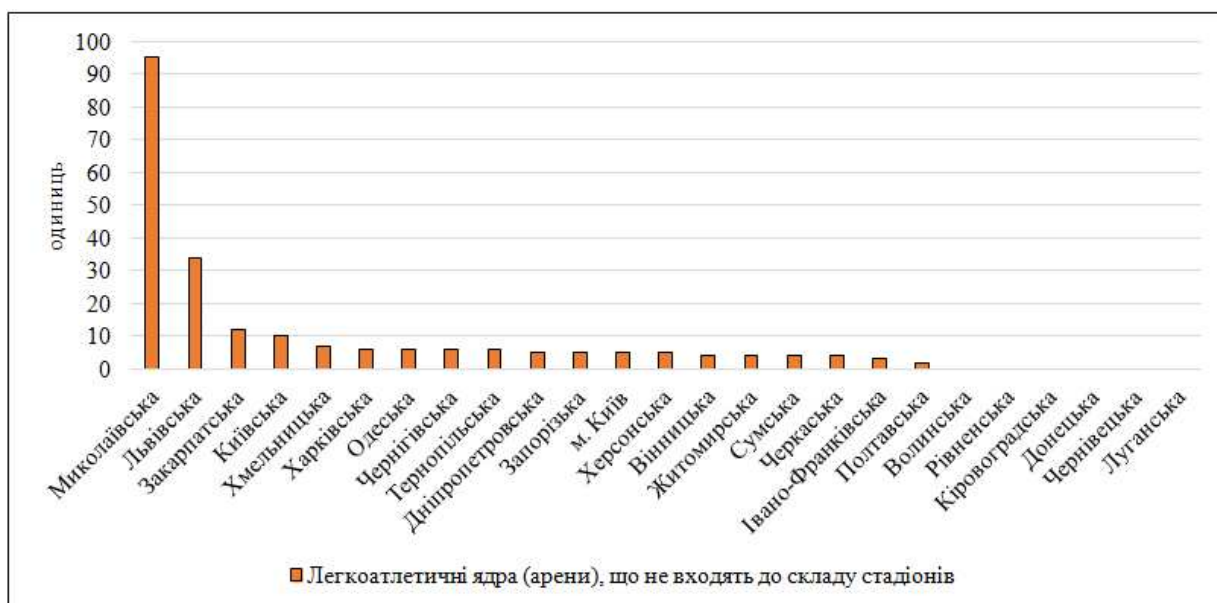

Рис.2.6. Розподіл легкоатлетичних арен за областями України (побудовано автором за [додаток Д])

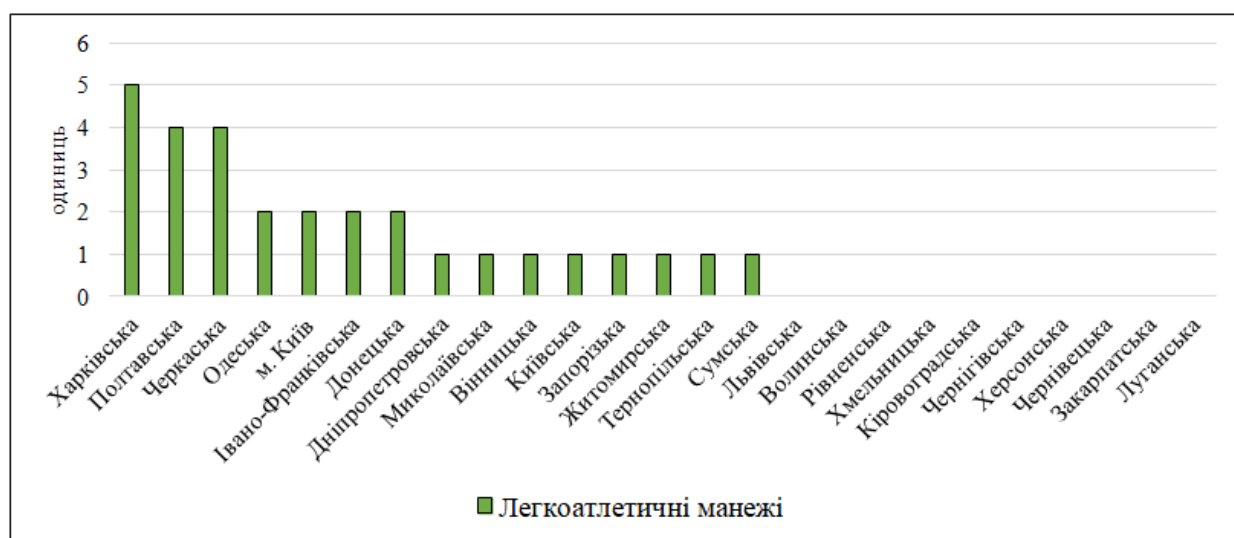

Рис.2.7. Розподіл легкоатлетичних манежів за областями України (побудовано автором за [додаток Д])

Важливим кроком України до підвищення рівня розвитку фізичної культури та спорту є загальнодержавний процес децентралізації влади. Мати свій вплив він буде на усі, без виключення, сфери життя, зокрема і на розвиток *спортивної інфраструктури*. Децентралізація влади створює нові організаційні й фінансові механізми для розвитку фізичної культури та спорту в Україні за

європейською моделлю. Такі методи, при правильному управлінні, зможе допомогти розширити можливості кожної окремої громади у розвитку та затісуванні сучасної спортивної інфраструктури. Таким чином, великі спортивні комплекси, як і раніше будуть будуватись за державні кошти, а менші територіальні громади будуть вирішувати та спрямовувати відповідні ресурси на створення локальних об'єктів, важливих для кожного району.

Стратегічна мета системи державного управління фізичною культурою і спортом в Україні полягає в підтриманні належного рівня функціонування галузі, забезпеченні достатніх умов для її поступального розвитку на основі врахування перспективних запитів та потреб суспільства [10].

У сучасних умовах система державного управління повинна зазнати перетворень у інноваційний механізм стратегічного розвитку, де взаємодія між правлячими інституціями та громадськістю грають ключову роль. Описуючи оновлену модель взаємодії, слід врахувати такі аспекти:

- гарантування відповідності надання спортивно-оздоровчих послуг європейським стандартам. Це передбачає активну участь органів державної влади в формуванні та гарантуванні громадянських прав на доступ до спортивних об'єктів.
- активізація розвитку спортивної інфраструктури на всіх етапах життя громадян, включаючи становлення особистості та період після досягнення пенсійного віку. Це сприяє зміцненню здоров'я громадян та підтримує активний спосіб життя населення, незалежно від віку та статі.
- розробка та впровадження законодавчих та нормативно-правових актів, які регулюють роль держави в розвитку спортивної інфраструктури, а також встановлення системи контролю з боку громадських організацій. Це сприятиме створенню стійких механізмів регулювання та контролю за розвитком спортивно-інфраструктурного сектору в Україні.

На сучасному етапі розвитку *спортивної інфраструктури* існує чимало проблем, які поступово вирішуються. Маємо відповідні реформи та підтримку з

боку держави. Подальший розвиток спортивної інфраструктури в Україні визначається численними викликами, які вимагають покращення та оптимізації, а саме: географічне розташування об'єктів, доступність для населення та підвищення стандартів спортивних об'єктів.

РОЗДІЛ 3.

ТЕРИТОРІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ СПОРТИВНИХ ЗАКЛАДІВ МІСТА ХАРКОВА

3.1. Актуальний стан мережі спортивних закладів міста Харків

Розвиток сучасного суспільства нерозривно пов'язаний з розповсюдженням та популяризацією активного способу життя та покращення фізичного здоров'я. *Спортивна інфраструктура* міста займає найвищу ступінь у забезпеченні здорового способу життя для мешканців, а також у розвитку спортивної культури, для подальших досягнень спортивних успіхів на місцевому та національному рівнях.

Місто Харків, як один з найбільших адміністративних центрів України та великий культурний центр, має доволі давню спортивну історію та, відповідно, розвинуту *спортивну інфраструктуру*, представлену численними спортивними закладами та об'єктами, різноманітними за своєю спеціалізацією та функціями. Мережа цих закладів відіграє визначну роль у забезпеченні фізичної активності та здорового способу життя мешканців міста. Однак, зростання чисельності населення, зміни тенденцій у сфері міського планування та розвиток технологій будівництва вимагають постійного оновлення та адаптації наявної спортивної інфраструктури до потреб сучасного міста.

Спортивна база міста Харкова складається з понад 3,3 тис. об'єктів: 17 стадіонів; 6 легкоатлетичних ядер; 4 легкоатлетичних манежів; понад 2,0 тис. площинних споруд; 387 спортивної зали; 23 плавальних басейнів, 112 стрілецьких тирів, стрілецького стенду, стрільбища для стрільби з лука, велотреку; 3 споруд зі штучним льодом; 2 веслувально-спортивних баз, 3 лижних бази; 680 інших спортивних споруд [35].

Стадіони є ключовими спортивними об'єктами, які забезпечують місцевому населенню можливість займатися різними видами спорту та активного відпочинку. Крім того, стадіони відіграють важливу роль у сприянні

розвитку спортивного руху та формуванні здорового способу життя серед мешканців міста. Вони створюють умови для тренувань спортсменів на різних рівнях, від початківців до професіоналів, а також для проведення спортивних змагань та заходів. Завдяки наявності різноманітних стадіонів у місті Харкові, кожен мешканець має можливість займатися своїм улюбленим видом спорту, незалежно від віку та рівня підготовки. Більшість стадіонів придатні для проведення футбольних матчів та тренувань. Футбольні поля на стадіонах зазвичай відповідають міжнародним стандартам і використовуються для проведення різних футбольних змагань. Найбільшими стадіонами міста є олімпійські спортивні комплекси (ОСК), зокрема «Металіст» (рис.3.1.), «Динамо», «Локомотив», «Арена» та «Сонячний».

Рис.3.1. ОСК «Металіст» [54]

ОСК "Металіст"(рис.3.1.) – головний стадіон Харкова і Харківської області, розташований у Слобідському районі міста, був відкритий 12 вересня 1926 року, та після завершення останньої реконструкції 5 грудня 2009 року, вміщує понад 40 тис. осіб. Спортивний комплекс є багатофункціональним та використовується для проведення футбольних матчів і легкоатлетичних змагань. Також, на території спортивного комплексу також розташовані

лікувально-відновлювальний центр, тренажерний зал, спортмайданчик зі штучним покриттям для міні-футболу, та чисельні спортивні секції [54].

Стадіон «Динамо», розташований у Шевченківському районі міста Харків, є другим за місткістю, та обладнаний трибунами на 15000 глядачів, натуральним трав'яним покриттям футбольного поля і сучасним тренувально-змагальним покриттям бігових доріжок [48].

Легкоатлетичні ядра та манежі є ключовими спортивними об'єктами для тренувань та проведення змагань з усіх видів легкої атлетики. Ці об'єкти мають важливе значення для розвитку та популяризації легкої атлетики в місті Харкові. Вони створюють умови для тренувань спортсменів на різних рівнях підготовки, від початківців до професіоналів. Легкоатлетичні ядра дозволяють проводити як індивідуальні, так і командні тренування з різних дисциплін, що включають біг, стрибки та метання. Крім того, вони створюють можливості для організації та проведення спортивних змагань та турнірів різного рівня, як місцевих так і міжнародних. Це сприяє розвитку легкої атлетики серед місцевого населення та сприяє розвитку спортивного духу та здорового способу життя. Найбільшими легкоатлетичними закладами є спортивна школа «Динамо», ОСК «Металіст», «Арена Харків», легкоатлетичний комплекс ХПІ тощо.

Найбільші легкоатлетичні ядра розташовані на території спортивної школи "Динамо" у Шевченківському районі міста Харків, стадіон якої є оснащений всім необхідним інвентарем для легкої атлетики. На території також є легкоатлетичний манеж, призначений для проведення тренувань і змагань при поганій для цього погоді на вулиці. Манеж обладнаний спортивним майданчиком для міні-футболу або великого тенісу, сучасними біговими доріжками, ямами для стрибків у висоту тощо [48].

Харківський палац спорту, розташований у Немишлянському районі Харкова є найбільшою спортивною спорудою закритого типу Харкова, що

використовується для проведення різних спортивних заходів та тренувань з волейболу, міні-футболу, баскетболу, гандболу тощо [55].

В місті Харкові діє значна кількість *плавальних басейнів*, а саме 23 одиниці, що забезпечують можливість занять плаванням для мешканців різного віку та рівня підготовки. Ця різноманітність басейнів в місті Харкові відображається в їх розмірах, обладнанні та програмах. Вони надають можливість як для професійних тренувань, так і для вивчення навичок плавання для початківців. Басейни в університетах та спортивних клубах часто використовуються для підготовки студентів та спортсменів до змагань, в той час як басейни у фітнес-центрах і шкільних закладах забезпечують можливість плавання для фізичного відпочинку та розваг.

Найбільшими басейнами міста є «Акварена» (рис.3.2.) у Шевченківському районі, що має розміри басейну – 55 м в довжину, 25 м в ширину та 6 метрів у глибину, а також десять доріжок з вишками для стрибків у воду відповідають Олімпійським стандартам, "Локомотив", що має довжину басейну – 50 метрів та 8 доріжок, розділених для спортсменів і любителів, вишки для стрибків і тумби для старту, та «Волна», що має довжину басейну 25 метрів та оснащений шістьма доріжками, гірками і тумбами [51].

Стрілецькі тири, стрілецькі стенди та стрільбища для стрільби з лука є важливими спортивними об'єктами, що забезпечують можливість занять стрільбою для мешканців міста Харкова різного рівня підготовки та інтересів. Місто налічує 112 об'єктів пов'язаних з цими видами спорту, усі вони можуть бути використані професійними спортсменами для тренувань та змагань, або для покращення навичок на аматорському рівні.

У місті Харків розташовані 3 великі *лижні бази*, що розташовані у Шевченківському районі міста, вони мають велике значення не лише для любителів лижного спорту, а й для професійних спортсменів. А саме лижна база ХНПУ імені Г.С. Сковороди, «Темп» та «Харківська Швейцарія», ці бази створюють унікальні умови як для початківців, які цікавляться вивченням

техніки катання, набуттям навичок та підвищенням рівня майстерності, так і для тренувань та підготовки професійних спортсменів до важливих змагань для спортсменів різних рівнів майстерності.

Рис.3.2. «Акварена» [2]

Також, на території міста, у Київському районі Харкова розташований єдиний в Україні Гольф-клуб Superior Golf & Spa Resort (рис.3.3.), тут є професійне гольф-поле на 18 лунок, п'ятизірковий готель, ресторани, SPA-комплекс, басейни, тенісні корти та інші тренувальні локації [8].

Понад 2,000 площинних споруд у місті Харкові включають у себе різноманітні спортивні майданчики та поля, які призначені для різних видів спорту та фізичної активності. Найбільш розповсюдженими є майданчики для Street Workout, футбольні та баскетбольні майданчики, волейбольні поля, легкоатлетичні доріжки, а також вуличні тренажери. Вони здебільшого розташовані у дворах житлових масивах, міських парках, спортивних комплексах, на території шкіл та інших громадських місцях. Ці споруди є

важливою складовою спортивної інфраструктури міста, оскільки вони забезпечують можливість займатися спортом, активним відпочинком та розвивати фізичні якості для усіх верств населення.

Рис.3.3. Гольф-клуб Superior Golf & Spa Resort [8]

Також, станом на 2021 рік, в межах програми «Здорова Україна», ініційованої Президентом України Володимиром Зеленським [16], у Харкові було побудовано понад 80 нових спортивних об'єкти. Також, у тому ж році було збудовано та відкрито 4 урбан-парки, найбільший з них на Салтівці (рис.3.4.), на території якого розташовуються майданчики для брейк-дансу, панна-футболу, футбольного фрістайлу, стрітболу, боулдерінгу. Також, у межах парку є скейт-парк, паркур-траса, майданчик для занять воркаутом і дитяча локація, адаптована для дітей з інвалідністю [42].

У місті налічується близько 142 тренажерних залів та спортивних клубів (рис.3.5.), їх розташування по всій території міста дозволяє забезпечити доступність спортивних закладів для жителів різних районів. Вони представлені як великими мережевими спортивними комплексами, так і поодинокими місцевими закладами. Тренажерні зали включають у себе сучасне обладнання для фітнесу та силових тренувань, таке як бігові доріжки,

тренажери для різних груп м'язів, гантельний ряд та інший спортивний інвентар. Окрім тренажерної зали, вони часто пропонують різноманітні групові заняття, зокрема аеробіку, йогу, пілатес тощо. Деякі спортивні клуби, мають спортивні майданчики для командних та індивідуальних видів спорту, басейни для плавання, корти для тенісу та інші спортивні споруди.

Рис.3.4. Урбан-парк на Салтівці [42]

Найбільшою мережею тренажерних залів міста Харкова є «PULSE GYM», що має 22 заклади у різних районах міста (рис. 3.6.), також кілька закладів мають фітнес центри «Темп», «Феромон», «SportLife», «Малібу», «Авокадо», «RDX» та інші.

Усю наявну спортивну інфраструктуру міста Харків, слід умовно розділити на приватні та державні організації. Приватні, здебільшого, позиціонуються на наданні спортивних послуг на аматорському рівні, прикладом є спортивні зали, платні спортивні секції, футбольні, волейбольні та баскетбольні клуби тощо. Державні заклади є більш багатoproфільними та надають свої послуги як дітям так і професійним спортсменам, це дитячо-юнацькі спортивні школи (ДЮСШ), школи вищої спортивної майстерності

(ШВСМ) та спеціалізовані дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву (СДЮШОР).

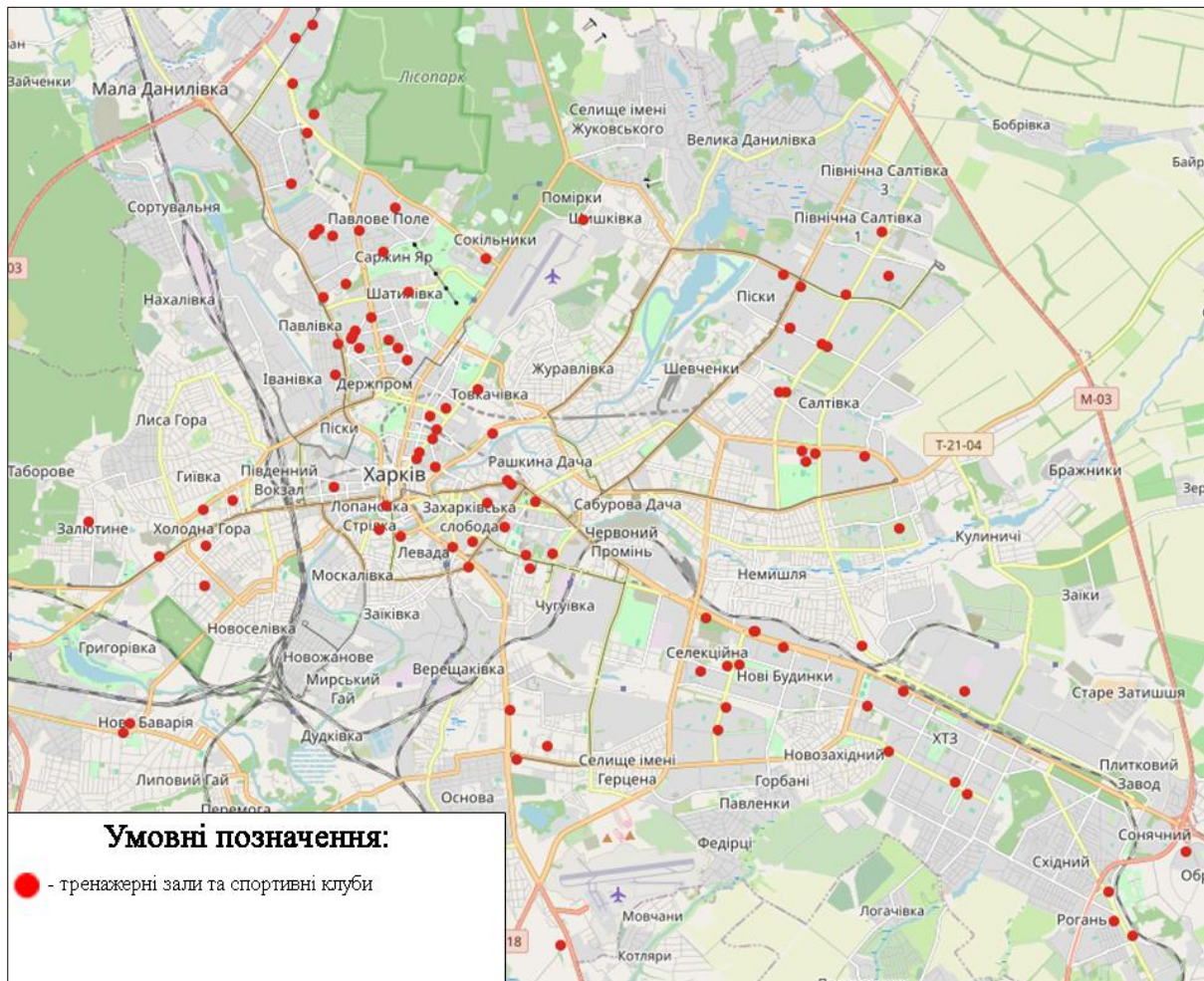

Рис.3.5. Розміщення тренажерних залів та спортивних клубів [49]

Щодо державних установ, у місті Харків налічуються 33 ДЮСШ, 2 ШВСМ, та 4 СДЮШОР. Більшу частину з цих закладів є доволі старими, та заснованими ще за радянських часів, тому, з картосхеми розміщення державних закладів спортивної інфраструктури (рис. 3.7), можемо побачити певну нерівномірність у територіальному розподілі, найбільша щільність закладів спостерігається у центральній частині Харкова, тоді як деякі спальні та нові райони міста менш забезпечені цими об'єктами.

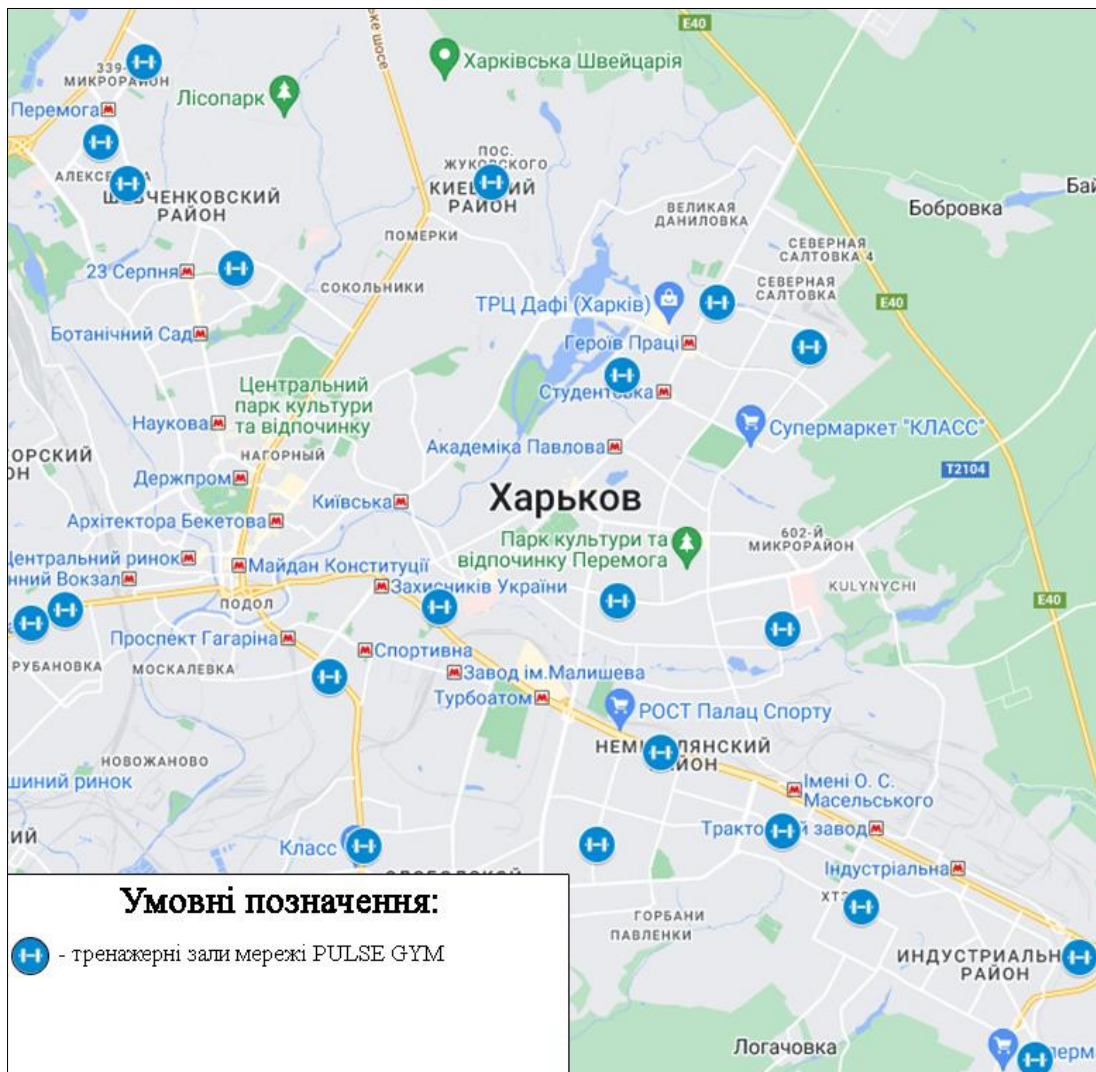

Рис.3.6. Мережа тренажерних залів «PULSE GYM» [1]

Проте маємо кілька прикладів відкриття нових сучасних ДЮСШ, таких як «Схід», що була створена у 2005 році, є найбільшою дитячою спортивною школою у Харкові за площею – 7,9 га, та має футбольне поле з трав'яним покриттям (7152 м²), футбольне поле зі штучним покриттям (570 4м²), тренажерний майданчик (300 м²), спортивний майданчик з баскетболу (468 м²), два спортивних майданчики з волейболу (по 322м²) [22]. Загалом, місто Харків має значну кількість спортивних об'єктів, які охоплюють дуже різноманітні види спорту, від футболу і баскетболу до плавання і лижного спорту. Майже усі заклади надають свої послуги як для початківців, так і для професійних спортсменів. Велика кількість та різноманітність спортивних об'єктів в місті

сприяє підвищенню доступності та популяризації спорту для різних соціальних груп населення, незалежно від віку, статі або фізичних можливостей.

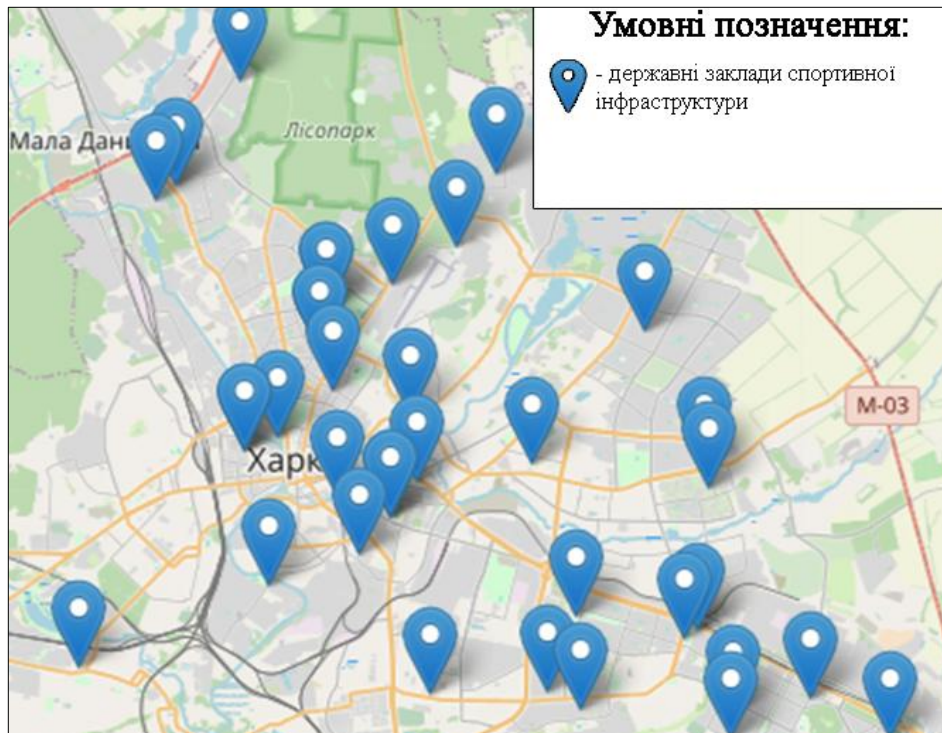

Рис.3.7. Розміщення державних закладів спортивної інфраструктури міста Харків [12]

Головні спортивні об'єкти Харкова розташовані переважно в центральній частині міста, які здійснюють в тому числі підготовку олімпійський спортсменів. Мережа спортивних залів спортивних майданчиків та інших спортивних об'єктів, що надають свої послуги на аматорському рівні рівномірно розподілені по території Харкова, найбільша концентрація спостерігається у спальних районах міста з найбільшою кількістю населення. Це забезпечує доступність спортивних послуг для широких верств населення та сприяє популяризації спорту серед мешканців міста. Таке розташування дозволяє не лише зосередити професійні тренувальні бази у центральній частині міста, де їх легше підтримувати та модернізувати, але й забезпечити максимальну доступність аматорських спортивних об'єктів для жителів різних

районів. Це особливо важливо для підтримки здорового способу життя та залучення до фізичної активності людей різного віку та соціальних груп.

3.2. Загальні збитки та перспектива відновлення спортивних закладів міста Харків спричинені вторгненням росії

У лютому 2022 році розпочалося повномасштабне вторгнення росії в Україну, з перших годин місто Харків опинилось під постійним вогнем та наступом російських загарбників з метою оточення та повного захоплення міста. У цей період бойові дії вплинули на всі аспекти життя міста та його населення, включаючи інфраструктуру, економіку та соціальну сферу.

Серед постраждалих секторів була і *спортивна інфраструктура* міста Харкова. Від російських ракетних та бомбових ударів, спортивні заклади зазнали серйозних пошкоджень та знищень. Стадіони, спортивні комплекси, легкоатлетичні майданчики, плавальні басейни та інші спортивні споруди були пошкоджені або зруйновані, що призвело до значних втрат у спортивній інфраструктурі міста. Також, через руйнування спортивних закладів та постійні обстріли, інфраструктура для занять спортом була недоступною або небезпечною для використання. Це призвело до значного зниження попиту на послуги спортивних закладів серед населення. Спортивні заходи, змагання та тренування були скасовані або призупинені через загрозу безпеки. Таке зниження попиту на спортивні послуги мало серйозні наслідки для спортивної індустрії та спортивних клубів міста. Вони стали стикатися з великими фінансовими труднощами через втрату клієнтів та неможливість забезпечити безпеку для проведення занять, що призвело до призупинення роботи та закриття деяких закладів. Тому, після поліпшення безпекової ситуації, повернення до нормального функціонування спортивних закладів стало критично важливим для відновлення спортивного життя та підтримки здоров'я та благополуччя населення міста.

У Харківській області внаслідок збройної агресії РФ пошкоджено або зруйновано 49 об'єктів спортивної інфраструктури, 11 з них знаходяться у Харкові. На їх відновлення потрібно понад 1 мільярд 14 млн гривень. Про це під час пресконференції повідомив начальник Управління у справах молоді та спорту Харківської ОВА Костянтин Ананченко [33].

Наразі, "Уніфехт" частково відновив свою роботу, написали на сайті комплексу. Зокрема працюють тренажерний зал, зал фітнесу, аеробіки, танців, кардіо зона, аквааеробіка, басейн, лазня та сауна, масаж, душ Шарко, фехтування [26].

Одним з перших зруйнованих спортивних об'єктів міста Харків був спортивний клуб "Уніфехт" (рис. 3.8), підрозділ Каразінського університету. Його площа складала понад 3000 метрів квадратних, на території комплексу розташовувалась дворівнева тренажерна зала та ігрові майданчики. 5 квітня 2022 року російська авіація завдала бомбового удару, імовірно авіабомбою ФАБ-500, зруйнувавши будівлю та пошкодивши навколишні будівлі та гуртожитки [45].

Рис.3.8. Зруйнована будівля спортивного комплексу "Уніфехт"
(зроблено автором)

Наступним, 11 квітня 2022 року, окупаційна армія завдала ракетного удару по спортивному комплексу "Акварена" (рис. 3.9), що є єдиним олімпійським центром з водних видів спорту на території Харківської області. Проте, зараз комплекс частково функціонує як спортивний та гуманітарний центр, місце відновлення та розвитку доступного спорту для мешканців Харківщини, місце гуманітарної підтримки дітям та дорослим, постраждалим у результаті війни, ветеранам, внутрішньо переміщеним особам та представникам найбільш вразливих верств населення [2].

Спорткомплекс Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (рис. 3.10) росіяни зруйнували в ніч на 24 червня 2022 року. Згальна площа комплексу становить 8602 метрів квадратних, на його території розташовувались легкоатлетичний манеж, кілька басейнів, ігровий зал, спеціалізовані зали для боротьби, гімнастики, настільного тенісу, аеробіки, тренажерний зал.

Рис.3.9. Пошкоджений обстрілами Олімпійський учбово-спортивний центр «Акварена» [26]

Також в комплексі є стадіон з гральними майданчиками для тенісу, мініфутболу і баскетболу. 20 липня на сайті НТУ «ХП» з'явився допис про збір коштів на відбудову спорткомплексу. Усі донати перераховувалися на рахунок ГО «Асоціація випускників НТУ «ХП». Крім цього, університет уклав угоду сумою 1,35 млн грн на відбудову спорткомплексу. Та згодом, 1 червня 2023 року у комплексі відкрили відновлений 50-метровий басейн, він вже функціонує, зазначив начальник Управління у справах молоді та спорту Харківської обласної державної адміністрації Костянтин Ананченко [26].

Рис.3.10. Зруйнований російським ударом спорткомплекс ХП
«Політехнік» [26]

Також, 2 вересня 2022 року російські ракетні війська за допомогою ракет С-300 завдали удару по спорткомплексу «Локомотив» ім. Г. Кірпи (рис. 3.11). Раніше на території комплексу проводили волейбольні, баскетбольні, мініфутбольні, та гандбольні змагання. Також волейбольний майданчик команди «Локомотив» розрахований на тренування й проведення матчів та має трибуні розраховані на 5000 відвідувачів. Внаслідок ракетного удару росіян були зруйновані басейн та боксерський клуб.

Рис.3.11. Зруйнований російським ракетним ударом спорткомплекс
«Локомотив» [17]

Внаслідок обстрілів російськими військами були пошкоджені не лише зазначені об'єкти, але й ряд інших спортивних закладів та інфраструктури у Харкові. Серед пошкоджених об'єктів також виявився Харківський республіканський ліцей-інтернат спортивного профілю, який мав важливе значення для розвитку спорту серед молоді. Також, постраждали дитячо-юнацькі спортивні школи, зокрема, школа «ХТЗ» та школа водних видів спорту Яни Клочкової, які були важливими центрами тренувань як для початківців, так і для професійних спортсменів.

Понад 1,14 млрд. гривень, необхідних для відновлення пошкоджених об'єктів, свідчать про великий масштаб збитків, завданих спортивній інфраструктурі міста. Ці кошти мають бути спрямовані на відновлення стадіонів, спортивних комплексів, тренувальних баз та інших об'єктів, щоб забезпечити належні умови для занять спортом та проведення спортивних заходів.

Проте, за словами начальника Управління у справах молоді та спорту Харківської ОВА Костянтина Ананченка, на 2024 рік державного фінансування

на відновлення спортивної інфраструктури в Харківській області не передбачено, зокрема через ризик повторних обстрілів [26].

Мінмолодьспорту, також не виділятиме кошти на відновлення пошкодженої мережі спортивних об'єктів, оскільки всі спортивні локації перебувають у державній або комунальній власності. Проте, планується відновлення всіх постраждалих об'єктів в рамках загальної програми відновлення України після воєнних дій. Згідно з цим планом, до початку 2026 року планується відновити та оснастити 50% спортивних об'єктів по всій Україні. Орієнтований бюджет для цього проєкт складає 35 мільярдів гривень [26].

Наразі, більшість пошкоджених об'єктів починають відновлення власноруч, а також шукають інвесторів та благодійні організації. Такі ініціативи вказують на важливість спортивної сфери для місцевого населення та на визнання її значення у процесі відновлення після військової агресії. Залучення інвесторів також є ключовим аспектом у відновленні спортивної інфраструктури, оскільки це дозволяє швидше та ефективніше відновити пошкоджені об'єкти та створити нові спортивні можливості для місцевого населення.

3.3. Заклади спортивної інфраструктури для ветеранів та постраждалих від бойових дій

Через гібридну війну з 2014 року та подальше повномасштабне вторгнення росії, зростає кількість учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни, які потребують реабілітації, тому невід'ємною частиною спортивної інфраструктури міста є спортивні споруди та майданчики, що надають свої послуги на безоплатній основі. Зокрема, до повномасштабного вторгнення, у Харкові, функціонували 5 спортивних об'єктів, що надають безкоштовні послуги для ветеранів та постраждалих від бойових дій, а саме: Комунальний заклад школа вищої спортивної майстерності, Комунальне

підприємство "Обласний спортивний комплекс «Металіст», Комунальний заклад Комплексна дитячо-юнацька спортивна школа «ХТЗ» ХОР, Реабілітаційний центр та тренажерний зал Ветеранського братерства та Спортивний зал з тренуваннями боксу та ММА від Ветеранського Братерства [29].

Подібні спортивні об'єкти та майданчики, що надають безкоштовні послуги для ветеранів та осіб, які постраждали від бойових дій, відіграють надзвичайно важливу роль у їхній реабілітації та соціальній адаптації. Вони створюють унікальні умови для фізичного та психологічного відновлення, допомагаючи людям, які пережили найважчі виклики війни, повернутися до повноцінного життя. Крім фізичного відновлення, спортивна діяльність також є ефективним інструментом для зміцнення здоров'я та підвищення самоповаги. Тренування та участь у спортивних заходах допомагають зняти стрес, покращують настрій та психологічний стан. Вони також виконують важливу роль у вихованні патріотизму та відчуття гордості за свою країну серед ветеранів та осіб, які постраждали від бойових дій. Такі заклади є необхідними складовими частинами інфраструктури міста та області, сприяючи збереженню та підтримці здоров'я та добробуту всього суспільства.

Після повномасштабного вторгнення росії у 2022 році, кількість закладів, що підтримують поранених військових та осіб постраждалих від війни у Харкові зростає, зокрема й самі ветерани за підтримки волонтерського руху започатковують благодійні проекти. Наприклад, "Ветеранська качалка"(рис. 3.12), яка є спеціалізованим спортзалом для реабілітації, її започаткував прикордонник Євген Кетриш, який отримав тяжке поранення у перший день повномасштабного вторгнення. Після реабілітації, Євген веде блог в Instagram, де розповідає про свій шлях реабілітації. За його словами, коли в соцмережах написав про бажання створити проект, то отримав позитивні відгуки. Допомогти фінансово йому запропонували харківські волонтери й меценати [43].

Рис.3.12. Євген Кетриш тренується в залі, де планує проводити заняття для ветеранів з пораненнями, Харків, грудень 2023 року [43]

Заняття для ветеранів планують проводити у тренажерному залі харківського комплексу "Акварена". Зараз, окрім закупівлі нового обладнання в залі ремонтують наявний інвентар, а також шукають тренерів та медичний персонал, що буде тренувати ветеранів. Відкрити проект планують у 2024 році [43].

Також, у Харкові у травні 2023 року стартувала програма "Реабілітація кіборгів" для військових, які дістали поранення на фронті або мають ампутації. Цю програму запустив благодійний фонд "Громадянин". Кожен учасник отримав медичну консультацію, а після для нього розробили індивідуальний комплекс фізичних вправ і курс масажу, тренування проходять у різних спортивних закладах-партнерах [20].

Надзвичайно важливими для повноцінного відновлення військових та ветеранів є спортивні змагання що проводяться для них на національному та міжнародному рівні. Зокрема, в цьому році українські ветерани та військовослужбовці, які зазнали важких поранень, вперше змагалися на

престижних іграх United States Air Force Trials 2024, що проходими в Лас-Вегасі з 4 по 16 березня. Україну там представляли 30 спортсменів(рис.3.13.), в тому числі з Харкова. Головною метою таких змагань є залучення ветеранів та військових до занять спортом, популяризація реабілітації через спортивні заходи серед ветеранів [53].

Рис.3.13. Представники України на спортивних змаганнях Повітряних сил США у Лас-Вегасі [53]

Хоча наявність п'яти спортивних об'єктів у Харкові, які надають безкоштовні послуги для ветеранів та осіб, які постраждали від бойових дій, є кроком у правильному напрямку, можна сказати, що кількість таких об'єктів є недостатньою. У зв'язку з зростанням кількості учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни, потреба у спортивних закладах для їхньої реабілітації та відновлення здоров'я стає все більш актуальною. Тому, розширення мережі спортивних об'єктів, які спеціалізуються на реабілітації ветеранів та постраждалих від бойових дій, та розвиток відповідних змагань є

необхідним кроком для забезпечення їхньої повноцінної інтеграції в суспільство та підтримки їхнього фізичного і психологічного здоров'я. Доцільно розглядати можливість будівництва нових та надання відповідних послуг у вже існуючих спортивних закладах, а також розвиток програм та ініціатив, спрямованих на підтримку та відновлення учасників бойових дій.

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумки, слід зазначити, що мета роботи досягнута, а задачі виконані.

1. Отже, термін "*соціальна інфраструктура*" відноситься до більш обширного поняття "інфраструктура", що має латинське походження і дослідно означає "розташована нижче підбудова". Соціальна інфраструктура охоплює сукупність галузей та послуг, які сприяють формуванню соціально-економічного простору регіону.

Можна виділити два основних підходи до розуміння сутності соціальної інфраструктури. Перший підхід розглядає її як сукупність різних галузей, пов'язаних з сферою послуг, тоді як другий підхід визначає її як сукупність матеріальних об'єктів, спрямованих на створення умов для задоволення потреб та забезпечення умов для ефективної діяльності людини. Спортивна інфраструктура є невід'ємною складовою соціальної інфраструктури, що націлена на забезпечення здорового способу життя населення, сприяння фізичному розвитку, соціальній інтеграції та покращенню загального рівня добробуту населення.

2. Україна як і багато інших країн зосереджує увагу на розвитку спортивної інфраструктури як одного з пріоритетних напрямів державної політики. Після незалежності від СРСР, Україна успадкувала застарілі спортивні об'єкти, які потребували оновлення та модернізації. Зусилля держави у напрямку покращення спортивної інфраструктури мають стратегічне значення для сприяння активному способу життя, підтримки спортивної культури та досягнення високих спортивних результатів.

Дослідження розвитку спортивної інфраструктури вказує на те, що в Україні спостерігається певний прогрес у розвитку спортивних об'єктів. Однак існують виклики, такі як моральна та фізична застарілість, недостатнє утримання окремих спортивних споруд, що вимагає уваги та інвестицій. За

аналізом забезпеченості населення України спортивними об'єктами можна побачити, що багато елементів спортивної інфраструктури отримали суттєвий розвиток. Однак існують певні об'єкти, які залишаються недоцільними утримувати через їхній неналежний стан та моральну застарілість.

3. Місто Харків має розвинуту *спортивну інфраструктуру*, представлену різноманітними спортивними закладами, такими як стадіони, спортивні зали, басейни та інші спортивні споруди. Всю наявну спортивну інфраструктуру міста можна умовно розділити на приватні та державні організації. Приватні заклади зазвичай надають спортивні послуги на аматорському рівні, тоді як державні установи виконують більш багатофункціональні функції, орієнтовані як на дітей, так і на професійних спортсменів.

Спортивна інфраструктура у місті Харків є досить розвинутою, але існує потреба в подальшій модернізації та розвитку, зокрема у забезпеченні рівномірного доступу до спортивних закладів у всіх районах міста. Це допоможе забезпечити здоровий спосіб життя для всіх верств населення та сприятиме загальному підвищенню якості життя мешканців Харкова.

4. Повномасштабне вторгнення росії у 2022 році мала надзвичайно високий вплив на усі сферу культури та спорту. Стадіони, спортивні комплекси, легкоатлетичні майданчики, плавальні басейни та інші спортивні заклади були серйозно пошкоджені або зруйновані внаслідок ракетних та бомбових ударів. Це призвело до того, що спортивна інфраструктура тимчасово стала недоступною або небезпечною для використання.

Згідно з офіційною статистикою, у Харківській області було пошкоджено 49 об'єктів спортивної інфраструктури, з яких 11 знаходяться саме у місті. На їх відновлення потрібно понад 1 мільярд 14 мільйонів гривень. Це вимагає значних зусиль та фінансових витрат для відновлення та реставрації спортивних закладів.

Через недостатність фінансування з боку держави, зараз більшість пошкоджених об'єктів починають відновлення власноруч, а також активно

шукають інвесторів та благодійні організації. Це свідчить про великий інтерес та зусилля спільноти у відновленні спортивної інфраструктури міста.

5. Після початку гібридної війни у 2014 році, у Харкові функціонувало п'ять спортивних об'єктів, які надавали безкоштовні послуги для ветеранів та постраждалих від бойових дій. Однак, після повномасштабного вторгнення росії у 2022 році, ініціативи для реабілітації ветеранів та поранених військових активно розширюються. Нові благодійні проекти, такі як "Ветеранська качалка", спеціалізовані спортзали для реабілітації, стартують під підтримкою волонтерського руху та благодійних організацій. Крім того, запускаються програми, спрямовані на реабілітацію військових з травмами та ампутаціями, які надають їм індивідуально розроблені комплекси фізичних вправ та масажу.

Незважаючи на ці позитивні зміни, кількість спортивних закладів для ветеранів та постраждалих від бойових дій залишається недостатньою. Зростаюча потреба у реабілітаційних послугах та відновленні здоров'я вимагає подальших зусиль у розвитку спортивної інфраструктури для цієї групи населення. Важливо надати доступ до якісних та ефективних послуг реабілітації для всіх ветеранів та осіб, які постраждали від війни, і забезпечити їм можливість активного та здорового способу життя через спорт.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. PULSE GYM Мережа спортивних клубів Харків, Тренажерний зал, фітнес клуб [Електронний ресурс]. URL: <https://pulse-gym.com.ua/>
2. Studio U. P. Акварена / Спортивний та гуманітарний центр [Електронний ресурс]. URL: <https://www.aquarena.com.ua/>
3. База знищених Росією спортивних об'єктів України – їх вже понад 500 (фото) - Футбол на UA.Tribuna.com [Електронний ресурс]. URL: <https://ua.tribuna.com/uk/blogs/crazygenius/3063694-znyshheni-sportyvni-obyekty/>
4. Бедрій-Ферцак Л. Фізкультурно-спортивна інфраструктура у соціально-економічному розвитку села // УДК 338.49:796. - 2019. - С. 42-46
5. Богун К. В. Роль соціальної інфраструктури у формуванні позитивного іміджу міста (2013). Ефективна економіка. № 3.
6. Бойченко В.С. Соціальна інфраструктура міста: сутність, складові елементи, функції та принципи реалізації. Вісник Прикарпатського національного університету. Серія Економіка. 2017. Вип. 12. С. 177-182
7. В Ірпені було зруйновано тенісний центр української федерації. Який він має вигляд зараз: фото – Суспільне Спорт [Електронний ресурс]. URL: <https://suspilne.media/sport/230185-v-irpeni-bulo-zrujnovano-tenisnij-centr-ukrainskoi-federacii-akij-vin-mae-viglad-zaraz-foto/>
8. Гольф клуб Superior Golf Club - ціни, фото, контакти. Сучасний харківський гольф клуб Суперіор // Ukrainian Golf Promotion [Електронний ресурс]. URL: <https://ukrgolfpromotion.com.ua/golf-clubs/superior-golf-spa-resort/>
9. Державна служба статистики України «Статистичний щорічник України за 2021» [Електронний ресурс]. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/11/Yearbook_2021.pdf

10. Державне регулювання фізичної культури та спорту в Україні. Монографія. С.М. Домбровська, С.А. Вавренюк, В.В. Палюх НУЦЗУ, 2020. – 313 с.
11. Дідківська Л.І. Державне регулювання економіки: Навч. посіб. – 6-те вид., випр. і доп. Рекомендовано МОН / Л.І. Дідківська, Л.С. Головка – К., 2007. – 214 с.
12. ДЮОШ. Огляд системи. Коаліція EU Sport [Електронний ресурс]. URL: <https://eusport.org.ua/2023/05/dussh/>
13. Економічна енциклопедія: у 3 т. / Ред. рада: Б.Д. Гаврилишин (голова) та ін. – К.: Академія; Тернопіль:Акад. нар. хоз-ва, 2000 - 2002. Т. 1: А (Абандон) – К (Концентрація виробництва) / Редкол. т.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – 2002. – 864 с.
14. Задворний С.І. Територіальна організація культурно-мистецької сфери регіону (На матеріалах хмельницької області) (2016). – 22 с.
15. Заячук О. Методика та методи суспільно-географічного дослідження територіальної організації освітньо-виховного комплексу обласного регіону // РОЗДІЛ II. Економічна і соціальна географія. 16 (265), 2013 - С. 132-137.
16. Здорова Україна: на Харківщині побудують понад 200 спортивних майданчиків. [Електронний ресурс]. URL: <https://khbsr.gov.ua/zdorova-ukrayina-na-harkivshhyni-pobuduyut-ponad-200-sportyvnyh-majdanchyktiv/>
17. ЗС РФ розбомбили спортивний комплекс «Локомотив» у Харкові, – голова ОВА (фото) // ФОКУС [Електронний ресурс]. URL: <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/527818-vs-rf-razbombili-sportivny-kompleks-lokomotiv-v-harkove-glava-ova-foto>
18. Кабінет Міністрів України. Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/115-2017-%D0%BF#n10>

19. Київська міська державна адміністрація. Спортивна інфраструктура. [Електронний ресурс]. URL: <https://dms.kievcity.gov.ua/content/sportyna-infrastruktura.html?PrintVersion>.
20. Клименко М. Д. Олена Як у Харкові реабілітують бійців-"кіборгів" / Суспільне // Новини [Електронний ресурс]. URL: <https://suspilne.media/kharkiv/513851-ak-u-harkovi-reabilituut-bijciv-kiborgiv>
21. Князев В., Бакуменко В. Філософсько-методологічні засади державно-управлінських рішень // ВУАДУПУ. - 2000. - № 2. - С. 341-358
22. Комунальний заклад «Міська комплексна дитячо-юнацька спортивна школа «Восток» м.Харкова [Електронний ресурс]. URL: <https://sportevents.kharkiv.ua/ua/placement/kommunalnoe-uchrezhdenie-gorodskaya-kompleksnaya-detsko-yunosheskaya-sportivnaya-shkola-vostok-g.kharkova.html>
23. Конох А.П. Актуальні проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. - 2005. - № 22. - С. 162-167.
24. Корнус О.Г. Слобожанський науковий вісник. Серія Природничі науки, випуск 2, 2023. Наукові підходи до вивчення суспільно-географічних аспектів системи обслуговування населення. ISSN 2794-4864 (Print). 50 с. 21 – 25 с.
25. Корнус О.Г., Немець К.А., Немець Л.М., Корнус А.О. Сфера обслуговування населення Сумської області: суспільно-географічні аспекти : монографія. Харків–Суми. 2009. 228 с
26. Куліш П. Збитки спорту в Харкові: якої шкоди Росія нанесла аренам // Гвара Медіа [Електронний ресурс]. URL: <https://gwaramedia.com/zbitki-sportu-v-harkovi-yakoi-shkodi-rosiya-nanesla-sportkompleksam-mista/>
27. Лазар А. Інфраструктура - це комплекс взаємопов'язаних обслуговуючих структур чи об'єктів // Порадимо [Електронний ресурс]. URL:

<https://poradumo.com.ua/50365-infrastryktyra-ce-kompleks-vzayemopoviazanih-obslygovyuchih-stryktyr-chi-obyektiv/>

28. Мельниченко Т. Ю. Освітній комплекс України: сучасний стан і напрямки удосконалення територіальної організації : автореф. дис. ... канд. геогр. наук / Т. Ю. Мельниченко. – К., 2005. – 20 с.

29. Міністерство у справах ветеранів [Електронний ресурс]. URL: <https://mva.gov.ua/ua/veteranam/sport/perelik-sportivnih-sporud-ta%20majdanchikiv/sportivni-sporudi-ta-majdanchiki-u-harkivskij-oblasti>

30. Наумко Ю.С. (2019). Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика. [Електронний ресурс]. URL: <https://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/7778/1/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BC%D0%BA%D0%BE%20%D0%AE.%D0%A1.%20%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BA%20%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D1%96%D0%BD%D1%84%D1%80%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8.pdf>

31. Немець К.А, Кобилін П.О. (2012). До питання суспільно-географічних досліджень соціальної інфраструктури. [Електронний ресурс]. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/46593248.pdf>

32. Немець Л. М., Сільченко Ю. Ю., Вірченко П. А. Економічна і соціальна географія України. Навчальний посібник. – Харків, 2014. – 265 с

33. Обстріли спортивних об'єктів у Харківській області. На відбудову потрібно 1 млрд грн // DUMKA.MEDIA [Електронний ресурс]. URL: <https://dumka.media/ukr/war/1713344926-okupanti-znishchili-sportivnu-infrastrukturu-vartistyu-1-mlrd-grn-v-harkivskiy-oblasti-ova>

34. Олійник Я.Б., Степанченко А.В. Вступ до соціальної географії : навчальний посібник. Київ : Т-во «Знання», КОО, 2000. 204 с.

35. Основні показники економічного і соціального розвитку м. Харкова за 2020 рік [Електронний ресурс]. URL:

<https://web.archive.org/web/20210420235114/https://www.city.kharkov.ua/ru/document/osnovni-pokazniki-ekonomichnogo-i-sotsialnogo-rozvitku-m-kharkova-za-2020-rik-61447.html>

36. Перепелюкова О. В. Роль соціальної інфраструктури регіону в розвитку транскордонного співробітництва України // Ефективна економіка. 2016. № 2.

37. Пігуль, Н.Г. Соціальна інфраструктура: поняття та функції // Перспективні питання світової науки 2013: VII міжнародна науково-практична конференція (17-25 грудня 2013г.) Софія: Бял ГРАД-БГ, 2013. - Т. 14. - С. 69-71. [Електронний ресурс]. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/download/123456789/58925/7/Pigul_functions1.pdf

38. Підрив Каховської ГЕС – вода затопила стадіон ФК Енергії – фото наслідків - 24 канал Спорт [Електронний ресурс]. URL: https://sport.24tv.ua/pidriv-kahovskoyi-ges-voda-zatopila-stadion-fk-energiyi-foto_n2328917

39. Пошкодження спортивної інфраструктури України окупантами за попередніми підрахунками оцінюється у 250 мільйонів доларів. Урядовий Портал. (13 січня 2023). [Електронний ресурс]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/poshkodzhennia-sportyvnoi-infrastruktury-ukrainy-okupantamy-za-poperednimy-pidrakhunkamy-otsiniuietsia-u-250-milioniv-dolariv>

40. Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2024 року // Офіційний вебпортал парламенту України [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/115-2017-%D0%BF>

41. Про затвердження Програми діяльності Кабінету Міністрів України // Офіційний вебпортал парламенту України [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/270-2020-%D0%BF>

42. Проскурова О. У Харкові відкрили новий урбан-парк: фото // Рубрика [Електронний ресурс]. URL: <https://rubryka.com/2021/07/17/urban-park/>

43. Реабілітація ветеранів: У Харкові планують відкрити спортзал для реабілітації бійців – Суспільне Харків [Електронний ресурс]. URL: <https://suspilne.media/kharkiv/631468-veteranska-kacalka-u-harkovi-vidkriut-volonterskij-sportzal-dla-reabilitacii-bijciv/>
44. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка: підручник / Дорогунцов С.І., Пітюренко Ю.І., Олійник Я.Б. та інші. К.: КНЕУ, 2005. 562 с.
45. Рязанцева А. Спортклуб «Уніфехт» у Харкові після авіаудару авіації РФ — напівзруйнований // Суспільне | Новини [Електронний ресурс]. URL: <https://suspilne.media/kharkiv/214116-sportklub-unifeht-u-provulku-otakara-rosa-pisla-aviaudaru-aviacii-rf-napivzrujnovanij/>
46. Соціальна географія: Підручник / за ред. Л. Немець та К. Мезенцева. – Київ: Видавництво «Фенікс», 2019. – 304 с.
47. Соціально-економічна географія України / За ред. проф. О.И. Шабля. – Львів: Світ, 1994. – 638 с.
48. Спортивний комплекс // Динамо Харків [Електронний ресурс]. URL: <http://dinamo.kharkiv.ua/sportivniy-kompleks/>
49. Спортивні та тренажерні зали Харків: список, мапа, адреси [Електронний ресурс]. URL: <https://kh.locator.ua/kharkiv/sportyvni-ta-trenazherni-zaly/>
50. СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ ДО 2028 РОКУ. Міністерство молоді та спорту України.(2020). [Електронний ресурс]. URL: <https://mizhiria-osvita.gov.ua/uploads/1-1.pdf>
51. Топ 10 басейнів Харкова. Mixsport [Електронний ресурс]. URL: <https://mixsport.pro/blog/top-10-bassejnov-harkova>
52. У Новій Каховці пішов під воду стадіон Енергії: жахливі фото після підриву Каховської ГЕС // 24 Канал [Електронний ресурс]. URL: https://sport.24tv.ua/pidriv-kahovskoyi-ges-voda-zatopila-stadion-fk-energiyi-foto_n2328917

53. Українські військові та ветерани вирушили на спортивні змагання Повітряних сил США [Електронний ресурс]. URL: <https://armyinform.com.ua/2024/03/04/ukrayinski-vijskovi-ta-veterany-vyrushyly-na-sportyvni-zmagannya-povitryanyh-syl-ssha/>
54. Футбольний клуб. Металіст 1925 Харків. Про стадіон [Електронний ресурс]. URL: <https://metalist1925.com/club/all/stadium/>
55. Харківський Палац спорту [Електронний ресурс]. URL: <https://mydim.ua/companies/sport/kharkov-palace-of-sports/>
56. Швайка Л. А. Державне регулювання економіки Навчальний посібник / К.: Знання, 2006.- 435 с.